

DIPLOMADOLGOZAT

Aninger Anna Ágnes

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

**Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti
Intézet**

Tájépítészet és kertművészet mesterképzési szak

Törökvészi kertkataszter

- Lakókertek az 1918-1945 közötti időszakból -

Belső konzulens: Dr. Gecséné Dr. Tar Imola Csilla
beosztás

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Kertművészeti és Kertépítészeti
Tanszék

Külső konzulens: Név
beosztás

Készítette: Aninger Anna Ágnes

Budai Campus

2024

Törökvéshi kertkataszter

- Lakókertek az 1914-1945 közötti időszakból -**

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: ANINGER ANNA
A Hallgató Neptun kódja: YTN1W0
A dolgozat címe: TÖRÖKVÉSH KERTKATASZTER - LAKÓKERTEK AZ
A megjelenés éve: 2024 1918 - 1945 KÖZÖTTI IDŐSZAKBÓL
A konzulens intézetének neve: TERVEZÉSI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DISZKERTÉSI
A konzulens tanszékének a neve: KERTMŰVÉSZETI ÉS KERTÉPI TERVEZÉSI
TANSEK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

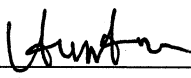
Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: 2024 év 11 hó 12 nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

NYILATKOZAT

ANINGER ANNA (név) (hallgató Neptun azonosítója: YTN1W0)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*³

Kelt: 2024 év 11 hó 12 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

Törökvész kertkataszter: Lakóterek az 1914-1945 közötti időszakból

Aninger Anna Ágnes

Tájépítészet és kertművészet mesterképzési szak

Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék

Belső témavezető: Dr. Gecséné Dr. Tar Imola, egyetemi docens, tanszékvezető-helyettes, PhD

Külső témavezető: -

A Törökvéshi kertkataszter – kerttervek az 1918-1945 közötti időszak diplomamunkámban összegyűjtöttem a Budapesti Fővárosi Levéltár Törökvész és környékére vonatkozó dokumentumait.

Először megvizsgáltam a budai hegyvidék beépítési folyamatait, majd részletesebb betekintést nyújtok a Törökvész és környékének fejlődéstörténetére. Kiemelem a kor jellemző építészeti stílusait és rövid leírást adok a korabeli tájépítészeti trendekről is.

Ezt követően részletezem a Budapesti Fővárosi Levéltárnál fellelhető anyagokat, amelyeket kigyűjtöttem és tanulmányoztam, hogyan oszlanak el ezek a kertek Törökvész területén. Ez után felosztottam vizsgálat szempontjából három szakaszra a területemet.

A dokumentumokat átvizsgálva úgy döntöttem 51 kertet vizsgállok meg részletesebben és készítek hozzájuk adatlapokat, amely önálló formában, a dolgozatnak az írásos anyaga nélkül is értelmezhető és megállja a helyét.

Az adatlapok feldolgozásával egy egységes arculat alakul ki a kertek karakterére, amely így gyorsabban és könnyebben értelmezhető. A gyors átlátás és az adatlapokra való kigyűjtése az információknak elősegíthet későbbi kutatásokat, vagy akár ház és/vagy kertfelújításoknál információt szolgálhat az eredeti kialakításokhoz. Ezzel akár közvetetten hozzájárulhatok diplomamunkámmal a törökvéshi kertek újjáélesztéséhez, mely a jelenlegi homlokzatok karakter hangulatát is erősíthetné.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	- 3 -
1.1. Témaválasztás indoklása	- 4 -
1.2. Célkitűzés	- 5 -
1.3. Módszertan bemutatása	- 5 -
1.4. Téma lehatárolása.....	- 6 -
2. Előzmények	- 8 -
2.1. Budai hegyvidék beépítési folyamata	- 8 -
2.2. Villaépítészet Budán	- 10 -
2.3. Magyar kertépítészet a 20. század elején	- 12 -
3. Helytörténet	- 14 -
3.1. Törökvész pozíciója	- 15 -
3.2. Törökvész beépítési folyamata.....	- 16 -
3.2.2. Törökvész identitása	- 18 -
3.2.1. Törökvész és Rózsadomb közti hasonlóságok és különbségek	- 18 -
4. Törökvész és környékére készült kerttervek a két világháború között	- 19 -
4.1. Fennmaradó kerttervek részletezése	- 22 -
4.2. Tervek és fotók alapján fellelhető kertek és épületek kategorizálása jelenlegi állapotuk szerint.....	- 22 -
4.3. Jelenlegi funkciók és azok hatásai	- 24 -
Fennmaradó kerttervek elemzése.....	- 25 -
5. Kertleírások	- 25 -
5.1. Első szakasz	- 26 -
5.2. Második szakasz.....	- 60 -
5.3. Harmadik szakasz	- 67 -
6. Konklúziók	- 67 -

7. Összefoglalás	- 69 -
7. Irodalomjegyzék	- 70 -
8. Mellékletek	- 71 -

1. Bevezetés

Budapest két legjelentősebb városrésze, Buda és Pest története évszázadok óta szorosan kapcsolódnak egymáshoz, azonban e kapcsolat nem teszi egyenlővé őket. A két városrész sokban különbözik egymástól. Legfőbb különbség első ránézésre is szembetűnő. Pest lapos topográfiája nem is térhetne el jobban Buda hegyvidékétől.

Ennek köszönhetően a két városrész beépítésének ideje, formája, üteme is lényegesen különbözik. A Pest nyüzsgő, tömött világával szemben, a Duna túlszaján kialakult a hegyvidék kertvárosias világa az elmúlt 150 év során. A gazdagodó polgárság és a fejlődő közlekedésnek, a megépült hidaknak köszönhetően a két világháború között rohamosan megnőtt a beépítések száma a budai kerületekben. A kezdeti gyümölcsös-szőlős, illetve nyaralónegyedekből ebben az időszakban alakultak ki a máig ismert utcaszerkezetekkel határolt kertes házas övezetek. A legvonzóbb területek a mai napig a XII. és a II. kerület jól megközelíthető szakaszai, amelybe a diploma tárgyát adó II. kerületi Törökvész is tartozik.

1. ábra: Törökvész pozíciója Budán és a II. kerületben/ saját ábra

Törökvészen épült lakóépületek és az ezekhez tartozó kertek mai szóhasználatlaltal családi, illetve társasházként épültek. A történelem során egyes házaknak sikerült átvészelnii a korszak viszontagságait, néhány pedig háborús sérülés okán teljesen átalakult és akadnak olyanok, amelyek helyén ma már teljesen új épületek állnak. A villaépületek többsége felosztásra került a II. világháborút követően, így a területen kialakított lakásszám és a lakók száma is közel másfél kétszeresére nőtt.

A házak kertjeinek sorsa még kevésbé fényes. A legtöbb, a korszakból megmaradt lakókert vagy teljesen átalakult, vagy meglehetősen elhanyagoltta váltak. Sok esetben láthatóak a kerteken az idő és a kor változásával kialakult konfliktusoknak a nyomai. Ilyen például, hogy a gépkocsik általánossá válásával egyre nagyobb igény volt/van azok telken belüli elhelyezésére. Ezeket általában a zöldfelület és az eredeti kerti szerkezet rovására készítették el.

Minden történelmi viszontagság, megváltozott korszellem és igények ellenére a Törökvészen található két világháború között épült lakóházak, kertjeik és azok fennmaradt növényállományai a mai napig fontos szerepet játszanak a városrész arculatának kialakításában.

1.1. Témaválasztás indoklása

Előzetes kutatásaim a során a témával kapcsolatban azt tapasztaltam, hogy egy-egy budai villával és annak környezetével foglalkoztak már építész és tájépítész szakemberek is, azonban átfogó tanulmány a két világháború között épült lakókertekről nem készült.

II. kerületi lakosként sokat jártam a kutatott területemen, a mindennapi életem részeivé váltak az elmúlt és jelenlegi évszázad tájépítészeti, építészeti és városépítészeti lenyomatai. A kerületet járva és történetét megismerve azt észleltem rátekintve egy-egy épületre, kertre, hogy sokuknak nagyon hasonló a sorsuk, előnyeik, hátrányaik és problémáik a jelenben. Jelenlegi állapotuk kíváncsivá tett milyenek lehettek ezek a lakókertek és épületeik eredetileg, a megvalósult tervek után.

Mivel ez az időszak a városrész beépítésének első nagy, tömeges hulláma, úgy gondolom a kerület történeti szempontjából fontos lenne összegyűjtve látni a területre

vonatkozó fellelhető kertterveket. Ezek az eredeti dokumentumok nem csak a helytörténet szempontjából fontosak. Rengeteg információval szolgálnak egy mai tájépítésznek a 100 évvel ezelőtti trendekről, tervezési gondolkodásmódokról, az anyaghasználatról, a növényalkalmazásról és akár a megrendelői igényekről is.

1.2. Célkitűzés

Diplomamunkám egy kutatási témára alapszik, így célom az, hogy a fellelhető kerdokumentumokat összegyűjtsem és egy olyan anyagot állítsak elő, amely minél pontosabb képet nyújt a két világháború közötti időszak lakókertjei hangulatának és használatának megértésére.

A képi, illetve írásos anyaggal szeretném a korabeli terveket közelebb hozni és egy egységes sémára felfűzve átláthatóbbá és érthetőbbé tenni azokat. Fontosnak látom, hogy jobban megismerjük a kor tervezési trendjeit a magánkertek szintjén. Ahogy az indoklásomban is írtam; ezen terveken keresztül megismerjük az adott kor szerinti anyaghasználatot, a tervezett növényállományokat, a kisarchitektúrákat, a kerti terek és struktúrák kialakítását, illetve a kertek és épületek kapcsolatát. Célom továbbá, hogy dokumentálva legyen a városrész fejlődési üteme, a kertek kialakulásának története, a kertek méretére és jellegére vonatkozó információk bemutatása. A fellelhető kerttervek jelenlegi állapotát is dokumentálom és dolgozatom során megfogalmazom a különbségeket és hasonlóságokat a tervezett állapottal.

Az összegyűjtött anyagokkal remélem, hogy a jövőben akár korabeli kertek esetleges felújítási terveit is segíthetem.

1.3. Módszertan bemutatása

A diplomamunkában kiemelt terület helyzetének megértéséhez leírom a budai hegyvidék beépítésének történetét, majd a különböző korok jellegzetességeit, társadalmi helyzetét és uralkodó stílusokat. Bemutatom a korabeli tájépítészeti és kertművészeti elméleti szempontokat Magyarországon. Ezután leszűkítve a kutatást a konkrét területemre helyezve a hangsúlyt, elhelyezem Törökvészt a város életének szempontjából, összegyűjtöm részletesebben milyen beépítési folyamatokon ment

keresztül a városrész, majd kiemelem a területileg Törökvészhez közelálló Rózsadombnak a fontos hasonlóságait és különbségeit a területemhez képest. Ezután összegzem Törökvész identitását a történeti leírások és a jelenkor tapasztalatának segítségével.

A diplomadolgozatom törzsanyagát jelentő korabeli kerttervek pontos helyszíneit térképes és írásos formában is bemutatom. Leírom, hogy a levéltári anyagokban hány darab és milyen jellegű dokumentumokat találtam az egyes kerttervekhez. Megnevezem azokat a kertterveket, amelyekkel a későbbiekben nem fogok részletesen foglalkozni és döntésemet megindokolom. Következőnek jellemzést írok a fennmaradt kerttervekről; részletezem a jelöléseket, általános jelmagyarázatot készítek és bemutatom a karakteres ábrázolási jellemzőket.

Az áttekintés után sorba veszem a fennmaradt kertterveket Törökvész és környékéről és részletes kertleírást adok a tervek alapján. Archív fotók, légifelvételek, mai műholdas térképek és drón felvételek alapján megfogalmazom a kertek változásait kronológiai sorrendben.

Minden kerthez adatlapokat készítek, amelyek a kertleírások vizuális összefoglalói hosszított A3-as formátumban.

Végezetül összefoglalom a fennmaradt kertek legfőbb tanulságait kertépítészeti szempontból. Leírom a legfőbb hasonlóságokat és eltéréseket, összegzem a kert felépítését, szerkezetét, a téralakításokat, a növényalkalmazásokat, az anyaghasználatokat, a kisarchitektúrákat és a házhoz és környezetükhöz való viszonyukat.

1.4. Téma lehatárolása

A diplomamunkám során az 1914-1945 között készített kerttervekkel foglalkozom a Törökvész területén. A vizsgálathoz hozzáveszem elemzés céljából a terület közvetlen vonzás körzetéhez tartozó fennmaradt kertterveket is. Törökvész a két világháború közötti beépítések szempontjából szorosan kapcsolódik a jelenlegi közigazgatási rendszer szerinti városrészek közül: Pasaréttel, Vérhalommal és Rézmállal.

Ezek a területek és a hozzájuk tartozó fennmaradt épületek és lakókertjeik városképi karakterükben, méretükben, stílusukban és topográfiai helyzetükben összevonhatók a Törökvész határain belül fennmaradt kerttervekkel.

2. ábra: Törökvész, Pasarét, Várhalom és Csatárka/ saját ábra

Fontos megemlíteni, hogy a területi, típus és korszak lehatárolás miatt, a 19. század során épített Budakeszi, Hűvösvölgyi, Svábhegyi villákkal és kertjeikkel nem fogok részletesen foglalkozni, csupán egy történeti kitekintést teszek erre az időszakra.

3. ábra: 19. század első fele – Budakeszi út és Hűvösvölgyi út menti villa épületek/ saját ábra

Ugyanígy a 19-20. század fordulóján, bár a környéken már jelentősebbé válik a beépítés, ezek többségében a Széll Kálmán tér és a Szilágyi Erzsébet fasor mentén megjelenő bérházak, bérvillák, amelyek mivel más korban és más szempontokkal készültek, illetve a legtöbbről információnk sincsen, ezért nem vonom be a kutatásomba.

2. Előzmények

„A magyar fővárosban már az 1830—40-es években felismerték, milyen óriási egészségügyi, esztétikai, városfejlődési értéket jelentenek a budai hegyek. Ezekben az években vetették meg az azóta sokszorosára nőtt és ma is folytonosan terjeszkedő hegyvidéki lakónegyedek — kezdetben csak nyaralónegyedek — alapjait.”

(TSZ-GÁL, 1971, 516. old.)

2.1. Budai hegyvidék beépítési folyamata

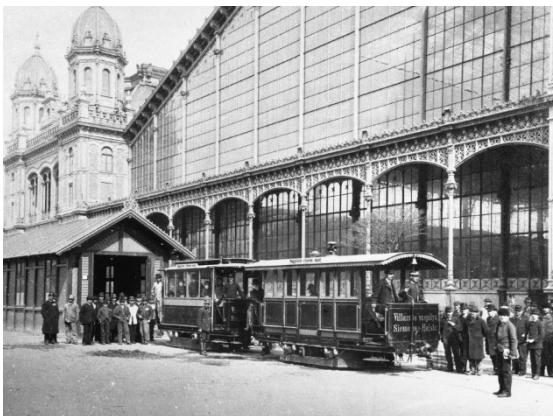
A történelemben visszatekintve a török uralom alól való felszabadulást követően sokáig csak egyetlen villaépületről tudunk a Budai - hegyekben. 1699-es helyszínrajzon Bössinger Ignác Ferenc tulajdonában lévő telken már állt egy ház, amelyre később Bössinger majorként hivatkoznak. Egy 1724-ben készült helyszínrajzon már a ház sematikus ábrázolása is látható. (TSZ-GÁL, 1971, 517. old.)

Az 1700-as évek végétől sorra jelennek meg Budakeszi út, Hidegkút, Kurucles és az Ördög-árok menti területeken a nemesi családok majorságai, hozzátartozó nyaraló jellegű főépületekkel.

Általánosan elmondható a beépülési folyamatról, hogy szorosan összefügg Budapest városfejlődésével. Az ipari forradalmaknak köszönhetően az urbanizációs folyamat felgyorsult és drasztikusan megemelte a munkaerő szükségletet, amellyel együtt járt a duzzadó városi lakosság, az egyre magasabb százaléku beépítettség, az egyre kiterjedtem ipari negyedek. Mindemelllett az erős gazdasági növekedésnek köszönhetően megjelent egy gazdag polgári réteg, akik számára az egyre duzzadó, zsúfolt pesti városrészek helyett a budai hegyvidék vonzóbbá vált lakhatási szempontból. A 19. század végétől egyre könnyebbé vált a budai oldalról a mindennapos közlekedés a belváros felé. 1864-től elkezdik az aszfaltot használni az

utak burkolására, 1871-ben került sor a fogaskerekű megépítésére, 1876-ban a pesti nagykörút folytatásában megépül a Margit híd, 1882-től kezdődtek a HÉV vonalak kiépítése, 1887-től a villamos útvonalak, 1909-ben vezették be az első szabályozást az automobilocra (első autómobil 1892-ben lett regisztrálva Magyarországon) és 1915-ben indultak el az első buszok. A tömegközlekedés, az útrendszerek és az infrastruktúra fejlődése egyre közelebb vonzották az addig külterületnek tekintett budai kerületeket. A város nyüzsgéséből kivágyó gazdag polgári réteg elkezdte a filoxéra járvány (1875) következtében „megüresedett” területeket felvásárolni és beépíteni. A 19-20. század fordulójára, a belvároshoz közelebb fekvő telkek kifejezetten alkalmassá váltak állandó lakhatást biztosító lakóingatlanok, villák építésére. Ezzel egy kertvárosi fejlesztési folyamat vette kezdetét.

4. ábra: Egy 1916-ban közlekedő busz.
1915-ben indultak az első buszok
Budapesten. /forrás: pestbuda.hu

5. ábra: Próba villamos a Nyugati
pályaudvarnál. 1887-ben helyezték
forgalomba az első villamosokat
Budapesten. /forrás: pestbuda.hu

6. ábra: Automobil Budapesten 1915-ben.
Az első automobil Magyarországon 1892-
ben lett regisztrálva/ forrás: mult-kor.hu

Ekkor épült be nemcsak a Törökvész, de véglegesen benépesítették a XII. kerületet és a II. kerület belső szakaszát is.

„Vidékies utcák váltak forgalmas közlekedésűvé, alig lakott völgyekben emeletes házak sora épült, kopasz dombokon alakult villanegyed” (MTA, FERKAI – 1995, összefoglaló)

7. ábra: Építkezés a Harangvirág utcában az 1930-as években/

forrás: Hungaricana
képcsarnok

Törökvészen megjelenő villaépületek már nem csak a Hidegkúti, Budakeszi úti, Svábhegyi, Rózsadombi arisztokrácia nyaraló és/vagy lakóépületei voltak, hanem a „boldog béke idők” alatt meggazdagodó polgárság felső rétegének adtak otthont. Az épületek közül sok, neves építészek, építőmesterek munkáit őrzi.

Kutatásaim során azt találtam, hogy ezeknek a villaépületeknek és kertterveknek megrendelői a sok esetben gyárigazgatók, magas rangú tisztviselők, professzorok vagy orvosok voltak.

2.2. Villaépítészet Budán

„A két világháború közti építészet lassan történelemmé válik: épületeit már nem meghaladandó előzményként, hanem egy korszak tükréként szemléljük” (MTA, FERKAI - 1995, összefoglaló)

Építészeti szempontból a budai lejtők házai lenyomatot képeznek az adott korszak építészeti stílusairól és építési trendjeiről.

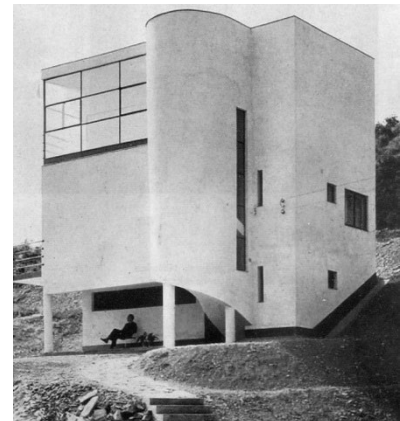
A 19. század és a 20. század fordulójáig a klasszicista stílusú épületek, a neogótikus, neoreneszánsz, neobarokk, „alpesi” stílus vagy egyéb eklektikus, historizáló homlokzati

kialakítások voltak előtérbe helyezve. Ezek az épületek általában impozáns, gazdagságot sugalló megjelenésűek voltak. Homlokzataik és belső tereik is a nagyvonalú méretekről és díszítettségről voltak felismerhetőek. A 19. század végétől már megjelennek a millennium kori építészet sajátosságai is, a szecesszió finom motívumai, a népi építészetből átemelt látszó szerkezeti elemek (Kós Károly és körének hatásai), majd az art deco finom modern díszítései, illetve a modernizmussal vegyülő letisztultság keveredett a korábbi stílusokkal. Ezek leginkább az 1920-as és 1930-as években voltak a villaépítészetre jellemzőek. Ekkor jelenik meg a modernizmus funkcionalitásra fókuszáló oldala, kisebb épületek, kisebb terek, amelyek anyaghasználatukban és megjelenésükben is újat mutattak az addig megszokottakhoz képest (a Bauhaus villák és a modernista társasházak). Sok esetben azonban az új, modern építészetben is fellelhet fedezni más stílusokhoz való kötődést, ragaszkodást (pl. Napraforgó utcai házaknál megjelenő art deco díszítések, homlokzat elemek).

Ennek köszönhetően sok esetben igen nehéz a villaépületeket bekategorizálni egy-egy stíluscsoportba. Építész és statikus konzultáció után úgy ítéltém, hogy konkrét bekategorizálásra a dolgozatom kapcsán nincs is szükség, hanem a kertleírások mellett egy rövid elemzést adok az épületekről is.

8. ábra: Neobarokk villa épület, 1930-as évek/ forrás: Hungaricana képcsarnok

9. ábra: Fischer József Szépvölgyi úti Bauhus villája 1934 / forrás: Építészfórum

10. ábra: Modernista ház a Cirok utca 6 szám alatt, 1930-as évek/ forrás: Hungaricana képcsarnok

11. ábra: Kardos villa a Garas utcában az art deco stílusjegyeivel, 1930-as évek/ forrás: Hungaricana képcsarnok

2.3. Magyar kertépítészet a 20. század elején

A 19. század második feléig minden korszaknak megvolt a maga fő kertépítészeti stílus irányzata. Ezek általában egymásból fejlődve, vagy az előző kornak ellen fordulva a geometrikus, merev vagy a lágy, tájképi formavilágot helyezte előtérbe az adott korszak szellemiségének megfelelően. A 19. és a 20. század fordulójára ez a „versengés” kifulladásra látszott. Ahogy az építészetben, úgy a kertművészetben is az alkotó szabadabban tervezhetett. (SZIKRA, 2011, 18. old.)

A 20. század elejére kialakult az a gondolkodás, miszerint a kert emberi használati célra létesített, a ház meghosszabbításaként, annak szerves része. *„Így lakóházzal kapcsolatban kisebb területen is megnyugtató, művészi alakítású és természeti szépségekben gazdag kertmegoldásokat tudunk felmutatni...”* (ORMOS, 1967, 88. old.)

A német „Freiraum” szó számomra nagyon kifejezően mutatja be ezt a gondolatot, hiszen bár a magyar megfelelője a „szabadter”, a „Raum” ugyanakkor szobát is jelenthet. Így talán a legmegfelelőbben foglalja egy szóba, hogy a kert a háznak egy szabad, kültéri szobája, (tér) falakkal lehatárolva.

A kezdeti években (19. és 20- század fordulója), nagyon merev, építészeti szellemben készültek alkotások, amelyek a 20. század első évtizedeiben átalakultak és térképzéseikben egyensúlyt alakítottak ki úgy, hogy a merev tengelyesség egy művészi szabályozottságban oldódjon fel. A kertek alaprajzilag architektonikusak, geometriai

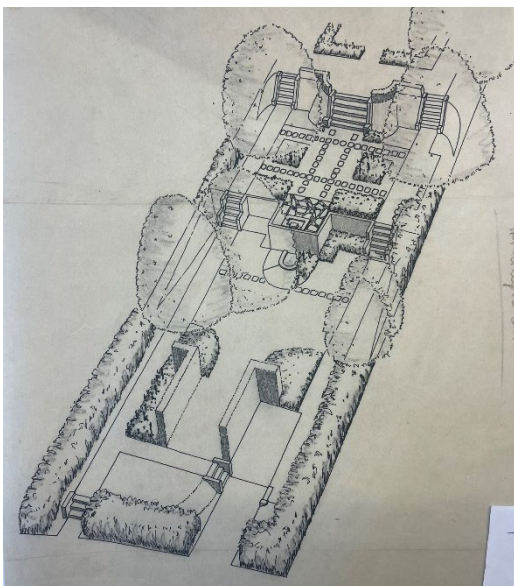
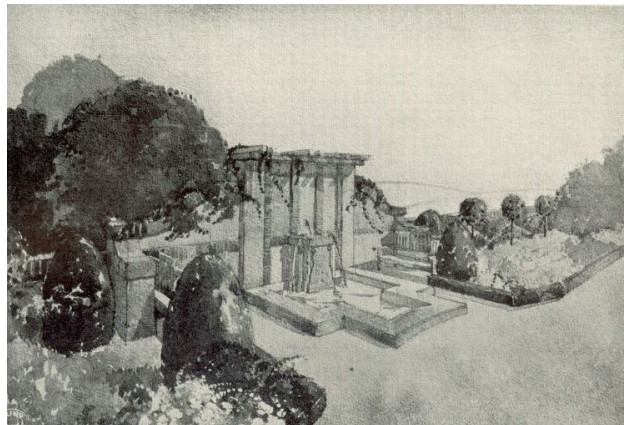
rend jellemzi őket, a kerti terek felhasználói céllal alakítottak. Ugyanakkor a növényhasználattal, azok természetességét megőrizve feloldódik a tér merevsége. (ORMOS, 1967, 88. old.)

„A napjainkban alakított kertek stílusa lég-többnyire - mint a velük összefüggő épület stílusa is - egyéni. A kertforma lehet archi-tektónikus, geometrikus; lehet parasztkert, tájkert és az előbbi négy forma összetételéből keletkező "kompozit" kert vagy parkforma.” (Rerrich Béla: A kertek művészetéről, 1910)

A két világháború közötti időszakról magyarországi kertekkel kapcsolatban nem lehet úgy beszélni, hogy ne említsük meg Rerrich Béla nevét. Hazánkban az ő nevéhez kötjük a mértani kertek megteremtését és elterjesztését. (INT_03)

Rerrich több tanulmányúton volt Európában, majd Németországban több évet is töltött a Dahelmi Kertészeti Tanintézet hallgatójaként. A német architektonikus kertek jelentős hatással voltak rá, amely későbbi tervein jól látható. (RUDA, 2016, 57. old)

12. ábra: „Tanulmány K.L. úr budai kertjének falikutjához” – Rerrich Béla műve / forrás: mke.hu

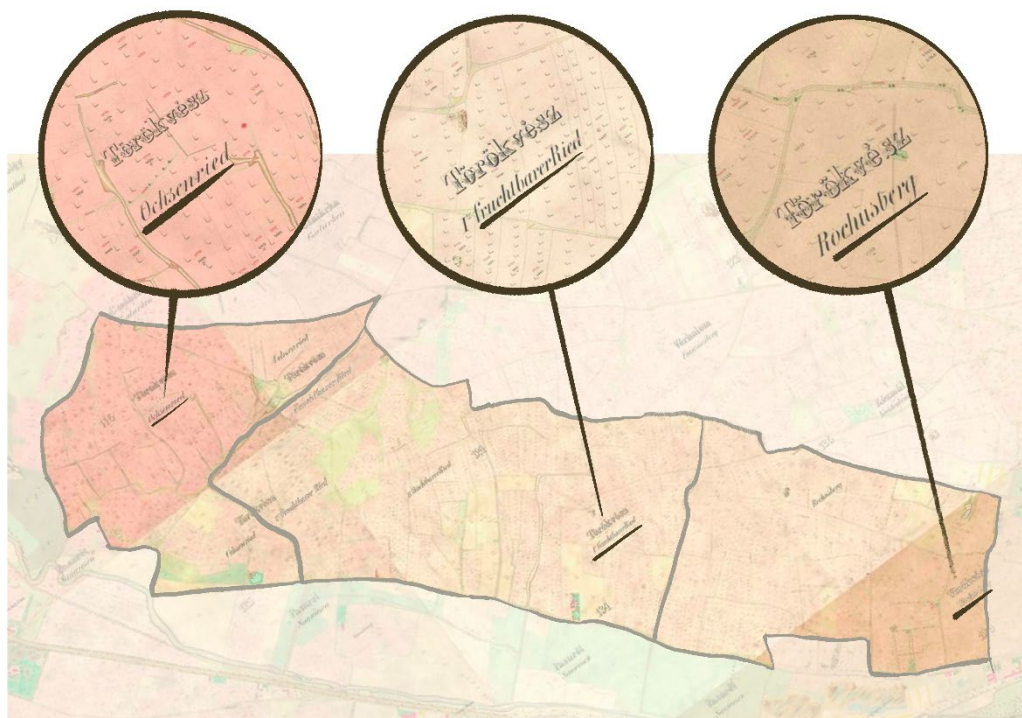

13. ábra: Törökvérszi kerthez készült látvány ábrázolás madártávlatból / forrás: Budapesti Fővárosi Levéltár

3. Helytörténet

A terület (Törökvész) nevének eredete a 19. század közepére nyúlik vissza. 1847-ben Döbrentei Gábor (költő, királyi tanácsos, az MTA tagja, történelem szó megalkotója – élt: 1785-1851) nevezte el a területet Törökvésznek, emlékéül, hogy itt verték vissza a Buda ostromára segítségül siető szpáhikat és janicsárokat 1686-ban. Döbrentei már 1844-ben említés tesz a javaslatról a „Honderű” című újságban, ahol „Visszamagyarosítás Pesten” címmel írt cikksorozatot. Az elfogadott javaslatai nyomán „dülőkeresztelőket” tartottak, melyek közül sok még ma is viseli a Döbrentei által megfogalmazott nevet. (INT_04, INT_05)

A Törökvész korábban három külön részre volt osztva melyeknek német nevei elsősorban mezőgazdasághoz voltak köthetőek. 1847-ig Fruchtbare Ried (Gyümölcsös-rét) és Ochsenried (Ökör-rét), illetve a hegyen álló, a pestis idején emelt Rókus-kápolna nyomán Rochusberg (Rókus-hegy) néven voltak ismertek. (INT_06)

14. ábra: Törökvész dülőkeresztelő előtt/ térkép forrás: Kataszteri térkép – forrás: saját ábra

Ezek a területeken, mint a korban a hasonló budai lejtőkön más kerületekben is, elsődlegesen szőlő termesztés folyt. A nagy budai szőlő területeket az 1880-as években dúló filoxéra járvány szinte teljesen elpusztította.

Habár a filoxéra járvány rengeteg kárt okozott városképi/ tájképi és gazdasági szempontból is a városnak, azonban ennek „köszönhető” Törökvész legrégebbi középülete, eredeti nevén az Országos Filoxéra Állomás az akkori Debrői úton. Mára az épületegyüttes és területe több kutatóintézetnek is otthont nyújt. (INT_07)

A régi Debrői út ma a Hermann Ottó nevet viseli, emlékül annak a biológus kutatónak, akinek köszönhetjük a kutató állomás létezését.

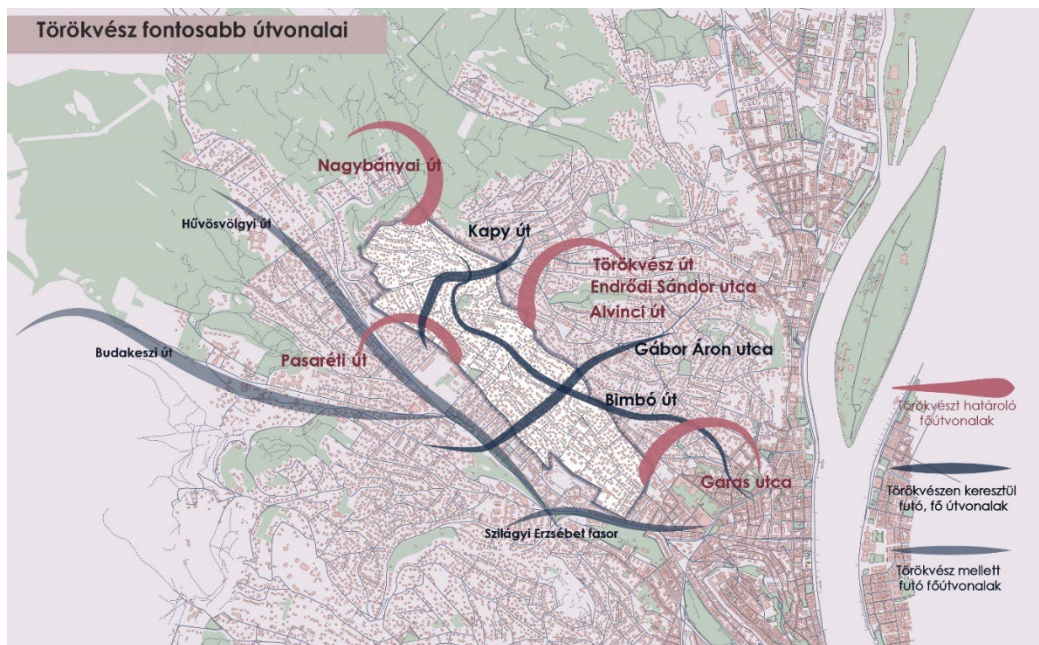
3.1. Törökvész pozíciója

Törökvész a II. kerület D – DNy- i részén található. D-K-ről a Garas utca, É-K-ről az Alvinci út, a Bimbó út, az Endrődi Sándor utca és a Törökvész út határolja, míg É-Ny-ról a Nagybányai út és D-Ny-ról a Pasaréti út és a Trombitás út határolja.

Törökvész elterülése hosszanti, déli fekvésű lejtő mentén. Bár a terület pontos lezárásait az előbbi bekezdésben felsoroltam, a város szempontjából lényeges határait is meg kell említenem. Két keskenyebb oldali lezárása közül a város felől a Széll Kálmán tér határolja, míg a túlsó lezárása természetes határ, a nyéki és a szépvölgyi városrészhez tartozó erdős területek. A D-i határa a völgy, amelyen a Szilágyi Erzsébet fasor fut, a hegy felől a Törökvészi út, amely dombtető vonalához közel fut.

Törökvészt három fő részre lehet bontani:

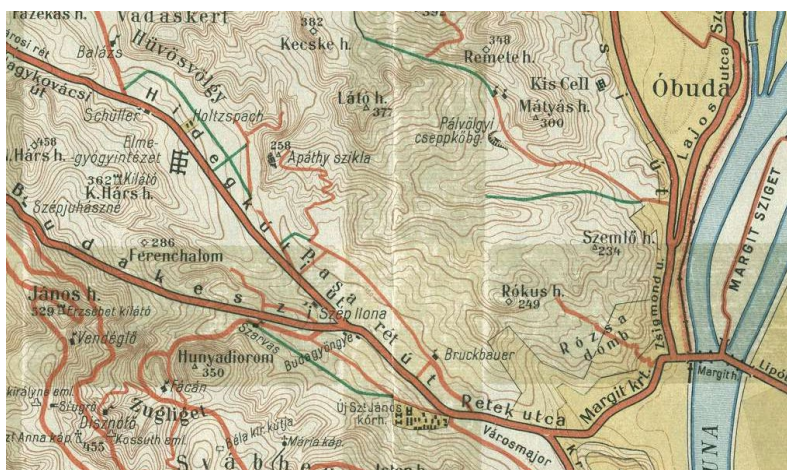
1. Garas utcától a Gábor Áron útig tartó szakasz, amely megegyezik a korábbi Rókushegyi területtel,
2. A Gábor Áron úttól a Kapy útig tartó szakasz, amely a Pasarét hegyoldali vonzásköre, a régi Fruchtbareried.
3. És a Kapy úttól a Nagybányai útig tartó szakasz, ami a Apáthy sziklához közeledve, egyre inkább az erdős területek vonzáskörébe kerül, régi Ochsenried.

15. ábra: Törökvészt határoló és felosztó fontos utak / forrás: saját ábra

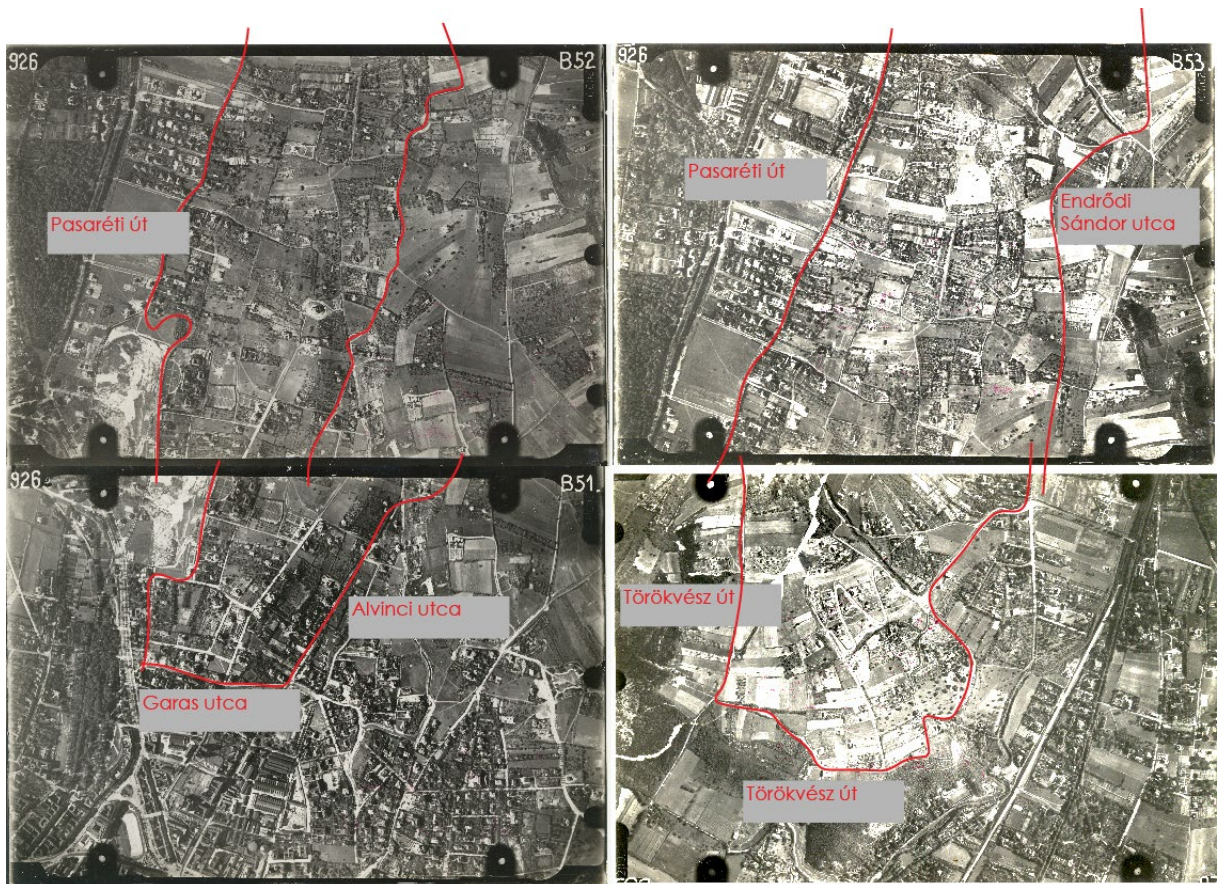
3.2. Törökvész beépítési folyamata

Az 1921-es „Budapest főútvonalai” térképen az látszik, hogy Törökvész mentén csak a Retek utca és a Pasaréti út volt fontosabb a város életében, amelyet 1899-ben építettek meg. A terület ÉK-i határán, legmagasabb pontjaként a Rókus- hegyet jelölték (249 m). A Duna felől csak egy út vezet a hegyre, amely területünkől ÉK-kre eső Rózsadombra vezet fel. Ennek az útnak a felső szakasza a mai Törökvész út. Ekkor ez az útvonal jelentette a II. kerület ÉK-i határát. A Rózsadomb és Pasarét között ekkor már meglévő Gábor Áron út egyáltalán nincsen jelölve, ami jelenleg fontos összekötő szakasznak számít a Szilágyi Erzsébet fasor – Pasarét – Vérhalom - Rózsadomb - Szemlőhegy (Törökvész út kereszteződésétől Pusztaszeri út) vonalon.

16. ábra: 1921-es térkép

Az alsó budai lejtők beépítésének első hulláma a két világháború közötti időszakban érte el a csúcspontját. Az Hadtörténeti Levéltár 1926-os légifelvételén látszik, hogy a Pasaréti út mentén már jelentős a beépítés, azonban a lejtőn felfelé ritkábbak a beépítések, de már látszanak építés alatt álló telkek is. Az 1926-os és az 1941-es légifelvételei között, az egyező területeken is jelentős különbséget lehet már felfedezni. A légifotók és térképek alapján elmondható az a logikus beépítési folyamat, miszerint a II. kerület hegyvidéke (Törökvész felső szakasza is) egy záródó olló formájában épült be, melynek egyik szára a Szilágyi Erzsébet fasor és Pasaréti út felől felfelé, másik szára a Duna felől felkúszó (Rózsadomb és Margit körút felől) beépítések. A szárok a Széll Kálmán térnél futnak össze, amely a II. kerület DK-i sarka.

17.ábra: 1926-os légifotó beépültség akkor állapotát mutatva

Légifotó forrás: Hadtörténeti Levéltár

3.2.2. Törökvész identitása

Törökvész a mai napig őrzi a kertvárosias arculatát. A két világháború közötti beépítések nem csak építészeti stílusok lenyomatait őrzik, de a városrész hangulatát is markánsan kijelölik. Sokak számára a törökvészi lejtők a mai napig a modern és a historizáló, neo-stílusú épületekkel vegyített, fásított, nagy zöldfelületű villanegyedet jelentik. Ennek karakterébe néha szépen besimuló, néha feltűnően elütő épületeket építettek az elmúlt évtizedek során. Ezek nagyban segítik, vagy éppen kizökkentik az arra sétálókat a Törökvész hangulatának megértésében.

3.2.1. Törökvész és Rózsadomb közti hasonlóságok és különbségek

A Margit híd 1876-os átadásával egy újabb út nyílt meg Buda felé. Ennek köszönheti Rózsadomb a mai patinás hírnevét, hiszen a Dunai átjárhatósága meghozta a kedvét a rangos és gazdag családoknak a domboldalra való építkezéshez, melyeket az arisztokrácia ekkor még elsődlegesen hétvégi háznak építettek. A domboldalról beláthatták az akkori teljes belvárost a Pesti oldalon, a Margit szigetet, a Budai rakpartot egészen a várig és akár a Gellérthegyig is kilátásuk volt. A századfordulóig a térképeken feltűnik, hogy először csak a Margit körút és a Bécsi út feletti szakaszokat építették be, a Rómer Flóris utca, a Bólyai utca és a Mannsfeld Péter park környékét. Ezek a nyaraló-lakó villaépületek az akkori kornak és rétegnek megfelelően lettek megépítve, így mind méretben, mind stílusban más korszak lenyomatát tükrözik, mint a 40 évvel később épült nagy polgári villák.

Ugyanakkor a korai időszakban épült villák közé idővel kezdtek bekúszni már a 20. század lakóépületei is, melyek egészen a Vérhalom térik terjedtek. A Vérhalom tér környékétől egyre inkább lehet érezni a Rózsadomb és a Törökvész hasonlóságait, hiszen egy időben fejlődtek ettől az időszaktól kezdve.

4. Törökvész és környékére készült kerttervek a két világháború között

A Budapesti Fővárosi Levéltárban őrzött kerttervek kutatása során 73 kerttervet találtam Törökvész területén, illetve annak közvetlen vonzás körében. A kerttervek közül 56 található Törökvész határain belül és 17 db annak közelében.

A kerttervek dokumentációja elsődlegesen fényképesen készültek, a Budapest Fővárosi Levéltár hivatalosan megváltott fotójegyével.

A kerttervek dokumentációja részben fénykép formájában lettek rögzítve, amelyek a Budapest Fővárosi Levéltár hivatalosan megváltott fotójegy ellenében készültek. Nagyobb részben a már digitalizált dokumentumok elérhetőségét a Levéltár biztosította számomra díjtanul, amellyel a diploma munkám elkészítését nagyban elősegítették. Ezeket a dokumentumokat csak és kizárólag a diploma munkám során használtam fel. Egyéb felhasználáshoz a Levéltár engedélyét kell kérni!

A kerttervek anyagát címszavakban a levéltár honlapján is ki lehet keresni. Ez a folyamat a következőképpen néz ki:

Böngészés levéltári struktúrában -> Budapest Főváros Levéltára -> Levéltári iratok -> HU BFL XV Gyűjtemények (1300-2022) -> HU BFL XV.17 Tervtár (1786-2022) -> HU BFL XV.17.d Budapest (székes) főváros tervei (1867-2006) -> HU BFL XV.17.d.1514 Budapest Székesfőváros Kertészetének kerttervei (1893-1950) -> Budapesti magánszemélyek kerttervei (1901-1943) 1-8-as mappák.

A kertterveket a korábbi szakaszolás szerint osztottam fel, amely a régi, dúlő keresztelő előtti három szakasszal egyezik meg. Helyzetük alapján számozásukat a Széll Kálmán tér felől indítottam:

TÖRÖKVÉSZ FELOSZTÁSA 3

18.ábra/1. melléklet: Fellelhető kerttervek 3 szakaszra bontva

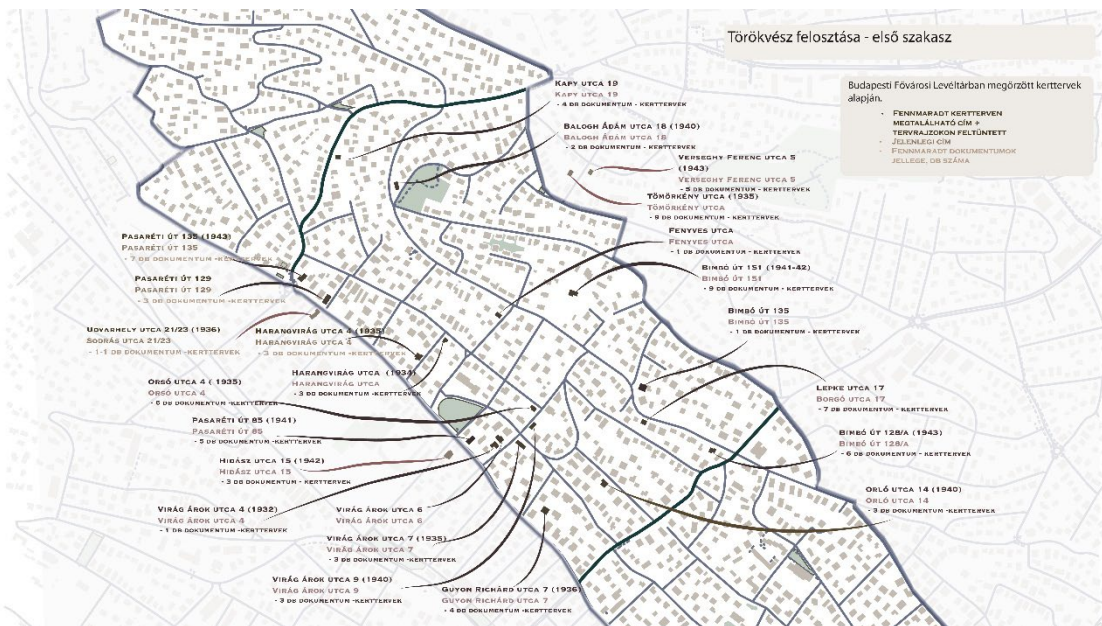
Forrás: saját ábra

Az egy-egy szakaszban fennmaradt tervek a következők szerint néznek ki:

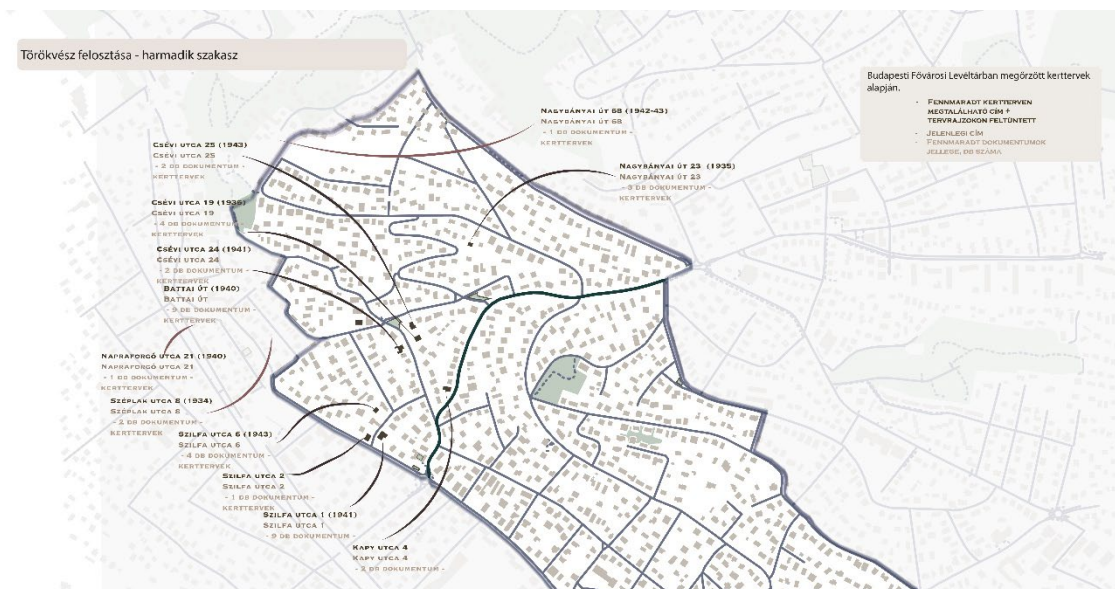
19.ábra/2. melléklet: az első szakasz, saját ábra

Az első szakasz a 'Rókushegy', ezt a Garas utca a Trombitás utca, az Alvinci út és a Gábor Áron utca határolja.

20. ábra/3. melléklet: második szakasz, saját ábra

A második szakaszt a Gábor Áron utca, az Endrődi Sándor utca, a Kapy út és a Pasaréti út határolja.

21. ábra/4. melléklet: 3-ik szakasz, saját ábra

A terület harmadik szakaszát a Kapy út, a Nagyárpád út és DNY-ról több kisebb utca határolja.

4.1. Fennmaradó kerttervek részletezése

A 8 mappában megtalálható kerttervek meglehetősen változatosan maradtak fenn. Vannak kerttervek, amelyekről csak egy, nagy kertépítészeti terv maradt fenn, vannak olyanok, amelyekről kertépítészeti terv, növényültetési terv, metszetek, skiccek, látványtervek, leírások, megrendelői lapok és levélváltások is fennmaradtak, illetve e kettő között lévő anyag mennyiség és minőséggel is találkozhatunk. Ezen kívül a megtalált anyagok között van olyan is, amely csak egy helyszíni felmérésről egy vázlatos terv vagy egy geodéziai felmérés. Így a rendelkezésünkre álló dokumentumok közül nem mindegyiket tudjuk kertek elemzésére felhasználni.

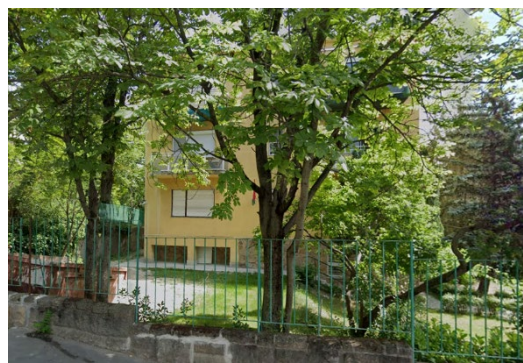
4.2. Tervek és fotók alapján fellelhető kertek és épületek kategorizálása jelenlegi állapotuk szerint

Kutatásom és a terület bejárása során azt találtam, hogy az 1914-1945 között épült házakat három kategóriába lehet sorolni:

1. Épületek, melyek (feltehetően a háború során) megsemmisültek, vagy annyira megrongálódtak, hogy nem állították helyre őket, így új épületek építettek a helyükre (melyek legtöbbször már társasházak)

22.ábra: Fillér utca 49-51 régen/
forrás: Hungaricana

23.ábra: Fillér utca 49-51 most/
forrás: Google Earth

Például: A Fillér utca 49-51, amely a II- világháború során jelentős károkat szenvedett és helyén ma már 1960-as/1970-es években épült házak láthatóak.

2. Villák, melyek (feltehetően a háború során) olyan szinten rongálódtak meg, hogy helyreállításukkor már nem az eredeti állapotot építették vissza, így bár az eredeti ház áll ma is, homlokzata már nem azt a képet mutatja.

24.ábra: Villa a Trombitás utca 21 alatt
1910 környékén/ Forrás: Arcanum

25.ábra: Villa a Trombitás utca 21
alatt ma/ forrás: Google Earth

3. Villák, melyek szerencsésen éppen, vagy közel éppen maradtak és így ma is őrzik eredeti homlokzatuk kinézetét.

26.ábra: Villa a Trombitás utca 9
alatt 1930-as években/ forrás:
Google Earth

27.ábra: Villa a Trombitás utca 9
alatt ma/ forrás: Google Earth

A villaépületek kertjeit az épületektől kissé eltérő szempontok szerint sikerült bekegategorizálnom:

1. Azok a kertek, amelyek nagyjából az eredeti tervek szerint megmaradtak, a kerti tér szervezést sikerült megtartani.
2. Azok a kertek, amelyeken nyomokban fellelhető az eredeti állapot (épület közvetlen környezete, kis architektúrák), de a kert karakteres terei átalakultak.
3. Azok a kertek, amelyeknek mérete a beépítések során lecsökkent.
4. Azok a kertek, amelyek a megnövekedett gépkocsi tárolás igényei miatt eltűntek, vagy terei teljesen megváltoztak.

4.3. Jelenlegi funkciók és azok hatásai

Az 1914 és 1945 között épült törökvérszi lakóépületek és kertjeik legtöbbjének életében a legfontosabb változás a háború után a funkcióváltás. Az egy családnak épült villákból társasházakat alakítottak ki különböző méretű lakásokkal. Ezek alól kivételt képeznek az eredetileg is társasháznak épült házak.

A kertek sokszor ennek a negatívumát tapasztalhatták meg több fronton. A korábbi évtizedekben jellemző volt, hogy a kertet a lakók felosztották, mindenkinek megvolt a maga része, amit rendben tartott. Ennek nagy hátránya volt, hogy ha a lakóközösség nem volt együttműködő, akkor a kertek sokszor átalakultak „felparcelázott” kis telkekké. Ugyanakkor jellemző volt az is, hogy a lakóközösség a kertet fokozatosan elhanyagolta.

Sokszor a társasházak lakói, főleg az erkéllyel és terasszal rendelkező lakás tulajdonosok a kertet csak egy zöld látvány felületnek használják, nem sokat gondoskodnak róla és nem is használják sokat.

Sok esetben a kert egyetlen valós használói az idősebb generáció és a földszinti lakosok, akik közvetlen kapcsolatot tudnak kialakítani a kerttel. Ennek következtében sokszor, mint saját teraszukat használják a kert egy-egy szakaszát és rosszabb esetben előfordul, hogy látványosan le is kerítenek saját használatra egy szakaszt a kertből saját használatra.

Az utóbbi 3 évtizedben a rohamos növekvő autóforgalom és tulajdonlás miatt egyre súlyosabb szerepet kapott a garázs kérdés. Mára már elvárás egy kerttel rendelkező

társasháznál, hogy minden lakáshoz legalább 1 kocsibeálló tartozzon. A legtöbbször ezeknek a kialakítása a kert minőségének, nagyságának és összképének a rovására megy.

Fennmaradó kerttervek elemzése

A fennmaradt kertterveket egy megadott séma szerint elemzem, amely a tervezői segédletem alapját fogják képezni.

A legfontosabb lépés, hogy egy azonos jelkulcs szerint rajzolom át a kerteket, hogy a későbbiekben le lehessen vonni belőlük tanulságokat a zöldfelület arány, a növényhasználat, fák használatával kapcsolatban. Összevethető, hogy egyes korszakokban mennyire vették figyelembe a villakertek tervezésénél a gépkocsi használatot és milyen megoldásokat találtak ekkor a tárolás kérdésére.

Egy-egy adatlapon bemutatom minden felkutatott kerttervnek az eredeti és a jelenlegi állapotát, amennyiben lehet fotós melléklettel.

Mellékelem az adatlapokon a megtalálható légifotókat, archív képeket és amennyiben az adott helyszínen lehetséges a felszállás drón fotókat is csatolok az adatlapokhoz.

5. Kertleírások

A kertleírásokat, a 4-es pontban tagolt területek alapján számoztam be és ezeknek megfelelően egyes kertekhez a megadott sorrend szerint egy kertleírást készítek. A kertleírásokat a következők jellemzik:

Az első sorban kiemelve a térkép szerinti sorszám, majd a másodikban a kert címe, tervezési évszám és az adatlap sorszáma (amely megegyezik az első sorban szereplő sorszámmal).

Az adatlapok a diploma dolgozat második kötetében találhatóak.

5.1. Első szakasz

1

Ervin utca 1. - 1940-es kertterv – 1. számú adatlap melléklet

Nagyságos Nagy István úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_04_166, 1db a kertterv

A közel négyzetes saroktelken kialakított villa főhomlokzata az Érmelléki utca felé néz, gépkocsi és személybejárója az Ervin utca felől került kialakításra.

A hátsókertben került kialakításra a szórt burkolatú gépkocsi behajtó, de a parkolásra alkalmas terület a telek hátsó, északi sarka közelében volt, amit a kerítés mentén támfal határolt, az oldalkert felé pedig nyírt sövény. A gépkocsi behajtót cserjesor határolja, ezek a terven ceruzával feltüntetett cserjék változatos sorrendben való kiosztással a következők voltak: Philadelphus, Lonicera, Buddleja, Deutzia, Hibiscus, Acer negundo, Spirea, Eleagnus.

Az Ervin utca felőli (elő) oldalkertben a személybejáró melletti területen egy kisebb méretű sziklakertet terveztek. A kerítés mentén cserjecsoport és évelő ágyak váltják egymást, valamint egy nagyobb fa is beültetésre került. Előtte az épület körüli járdáig gyepfelület volt betervezve. A kerti utak találkozásánál lévő teleksaroknál egy burkolt pihenő került kialakításra, melyet az épület felőli oldalról egy fenyő takar, a sarok felől pedig egy nagyobb méretű lombos fa. A pihenő mellett évelők vannak betervezve. A pihenőt, lombos fát és a fenyőt szimmetrikusan az Érmelléki utca felőli másik sarokban is betervezték.

Az épület főhomlokzata előtt az előkert szimmetrikus elrendezést mutat, gyepfelülettel és az épület körüli járdától kifutó tipegőssorral, a cserjesor előtt enyhén íves vonalvezetéssel. Az utcára merőleges tipegőssor mellett jelölt virág beültetés várhatóan idény és egynyári növényeket jelentett. Az utca mentén itt is váltakozva cserjék és évelők kerültek beültetésre (Spirea, Tamarix, Polygonum, Forsythia, Hibiscus) és (Delphinium, Lilium, Papaver, Phlox)

3

Herman Ottó 2.b. - 1933-as kertterv – 3. számú adatlap melléklet

Nagyságos Kemény Simon úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_3/2, 2db kertterv (az egyik egy módosítás)

Az utcával párhuzamosan elnyújtott, hosszúkás, téglalap alaprajzú telek keleti telekhatárához közel elhelyezett az épület, ott nagyon minimális oldalkertet tartva. Az épület maga is a telek arányaihoz igazítottan, hosszúkás elrendezésű, 70-80cm-t kiemelt, földszintes, magastetős kialakítású. Főhomlokzatnak a bejárat, északi homlokzat tekinthető, de ezzel egyenértékű a déli homlokzat is. Ezzel az elrendezéssel egy nem szokványos megoldás alakult ki (keskeny kerti sávok vannak a főbb homlokzatok előtt), de így kialakíthatóvá vált a nyugati oldalon egy nagyobb, reprezentatív kert.

A tervek gépkocsi bejáratot nem mutatnak, csak egy reprezentatívabb, gyalogos bejáratot a 7 lépcsőfokkal kiemelt főbejárat előtt. A lépcső mentén körülvezették az épület körüli, kőburkolatú járdát. A járdát, illetve a lépcsőt követve nyírt sövény készült. A kertkapu két oldalán két oszlopos cserjét jelölnek a tervek, egyébként az utcai kerítésmentén szélesebb, a többi kerítés mentén keskenyebb sávban végig cserjesor került betervezésre.

A déli homlokzat előtt a terep feltöltött, ez egy szélesebb (2,5-3m) szórt útnak tekinthető, ami a nyugati oldalon kialakított kertbe vezet. Ezt a szórt burkolatot a kerítés menti cserjesor előtt nyírt sövény határolja a terasz szélességében, a további homlokzati szakasz előtt pedig rózsza beültetés kíséri. A kertbe széles lépcsősor vezet le.

Az eklektikus, de leginkább klasszicizáló jegyeket mutató homlokzat mellett a díszkert a nyugati, oldalhomlokzatra szimmetrikus és geometrikus elrendezésű alaprajzot mutat. A középső, gyepest felület az épülettől távolabbi részen, félkörív mentén záródik és egy szórt út van körülötte. A szórt út és a telekhatár menti cserjesorok között ismét gyepsávok vannak változó szélességgel. Az ív végénél egy vizes medence kapott helyet,

melyet szimmetrikusan, kétoldalt, évelő beültetés határol. Ezen növények előtt tipegőssor fut végig. A medencét és a virágzó évelőket az ív mentén nyírt cserjesor határolja. Az ív kezdeteinél 1-1 lépcső került elhelyezésre, mivel az ív mögötti terület kb. 60cm-rel magasabb szinten kialakított, Az ív záródásánál 3db nagyobb fa került elhelyezésre, melyek egy szórt burkolatú pihenőt fognak közre. Mivel a díszkert az oldalhomlokzatra szimmetrikus, így a hátsó telekhatár menti cserjesor előtt még megmaradt területen kisebb-nagyobb fenyők kerültek elhelyezésre.

Az épület és a hozzátartozó kert elrendezésében is megtartotta eredeti szerkezetét, érdemi átalakítás nem történt. Csak az évtizedek alatt elmaradt karbantartások miatt fokozatosan „lepusztult”, így csak nyomokban fedezhető fel egy-egy jellemző részlet. Ami a terven nem szerepel, de várhatóan eredeti telepítés, azaz a gyepes felületnek az épülethez közeli végénél beültetett két nagyobb fa (platán). A pihenő körüli fák is megtalálhatóak, bár már több, későbbi beültetés a geometriai elrendezésüket erősen zavarja.

Herman Ottó út 11. - 1934-es kertterv – 4. számú adatlap melléklet

Méltóságos báró Wolffner András úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_08_102-103 és 106, a kertterv 2 db dokumentumot tartalmaz, 1 db kertterv és egy módosított kertterv a hátsó telekrészhez + 1db terv az épület építéséhez.

Az emelkedő hegyoldalban lévő, hosszúkás, téglalap alakú telken a villaépület a telek első felében került elhelyezésre. Az előkertben az utca és a ház bejáratí szintje közötti szintkülönbséget részben rámpával részben lépcsőkkel hidalták át. Az utcai kerítés lábazata és a bejáratok melletti oszlopok ürömi homokkőből készültek. A lábazat egyben egy kis magasságú támfal is (kb. 60cm). A telek nyugati sarkánál egy garázs került kialakításra, a kerítés anyagával azonos kőből. A garázs a kerítéstől kissé hátrébb van húzva, de támfalgarázként kialakított, azaz hátsó fala mögött már 160-180cm magas földtömeget támaszt meg. A garázs mellett húzott fokokkal kialakított támfallépcső vezetett fel a terepre, majd tipegőkkel lehetett becsatlakozni a személybejárótól felvezető burkolt útba. A személybejáró az épület tengelyében került kialakításra. A rakott kő oszlopok felett egy népies, kontyolt nyeregtetős lefedés készült. Ez jól harmonizálhatott az épület hasonló stílusjegyeket mutató, tornyokkal és meredekebb tetőkkel kialakított tömegével. A kő oszlopok közötti szakaszon szegecselt vaskerítés készült. A bejárat mögött az épület két oldalkertje felé induló utak egy íves támfallal kialakított pihenőből ágaznak el, majd néhány lépcsőfok után rámpaként haladnak fel az épületig. Ezen íves támfal közelében nagyobb cserjecsoprtok kerültek elhelyezésre. A felvezető utak mentén várhatóan füvesített területek voltak, mert a cserjéken kívül érdemi növénybeültetést csak az épület körüli járdánál, a homlokzat középvonalánál jelölnek a tervek, ez a jelölések alapján rózsza lehetett. A felvezető utak és az épület körüli járda csatlakozásainál (épület sarkainak közelében) nagyobb cserjecsoprtok kerültek elhelyezésre. A telek összes kerítése mentén cserjesort terveztek. A továbbiakban a hátsókert ismertetését a későbbi dátumú, módosított kertterv alapján ismertetem (1934. november). A hátsókertben az épület

középvonalára szimmetrikus elrendezés és a geometrikus szerkezet a jellemző. Az utcával párhuzamos tengellyel ültetett 6db fával a hátsó kertrész két részre bontott. Várhatóan a módosított kertterv készítésére azért volt szükség, mert az eredeti kertterv egy nagy, közel sík területet mutat, ahol a telek széleinél már viszonylag nagy rézsúkkal lehetett volna csak az eredeti lejtésviszonyú területhez (szomszéd telkekhez) csatlakozni. Ezen módosított terven az épület hátsó homlokzatának középső részén kialakított nagy, fedett terasz (loggia) előtti füves területet a fasor mentén egy rézsű határolja (70cm szintkülönbség). A füves területre egy lépcsősor vezet le, ami előtt egy nagyobb kőburkolatú tér került kialakításra, melynek sarkaiból tipegők vezetnek fel a felső kertrész két oldalán kialakított szórt burkolatú utakhoz. Ezen, enyhén emelkedő utak a szimmetriatengelynél íves lezárással futnak össze. Ezen íves lezáras vonalát követik a telekhatárokig kialakított növénybeültetések. Az út mentén évelőágy, majd eltérő típusú cserjecsoportok és az oldalkertekben 2-2db fa. Az ív végénél egy kis támfal készült, alatta ellentétes ívvel rózsza beültetés és tipegősor. Ezen ellenívre a támfal felett egy nyírt sövény sor reflektál, így kialakult az épület felé néző pihenő. A fasor és az ívesen záródó utak egy gyepes felületet fognak közre.

Az épület a 2. világháború során várhatóan olyan sérüléseket szenvedett, hogy egy szinttel alacsonyabbra és lényegesen egyszerűbb tetőidommal sikerült csak helyreállítani. Az előkert jó közelítéssel őrzi az eredeti kertterv koncepcióját. A garázs és a személy bejárat eredeti állapotában megmaradt. Mivel a kerítése az eredetivel egyező, ezért nagy a valószínűsége, hogy az egy állásos garázs már a háború előtti időszakban is kevésnek bizonyult, így a másik teleksarok közelében egy 3-4 gépkocsi számára alkalmas beállót létesítettek, kis támfalakkal, rézsúkkal határolva a területet. Jelenleg ez térkővel burkolt.

A hátsó kertrész gyepes zöldfelülete most is látszik, de az utak és a beültetések már nem látszanak. A hátsó, loggia előtti terület feltöltődött vagy meg sem épült a tervek szerint mélyebben kialakított terület. Az előkertben 2db a hátsó kertrészen 1db fenyő (koruk alapján) eredeti ültetésűek lehetnek.

Radna utca 3. - 1934-es kertterv – 5. számú adatlap melléklet

Nagyságos Elkán Gyula úr villakertjének terve/vázlata/.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_04_166, 2db a kertterv (egyik színezett, a másik nem egyéb tekintetben azonosak)

A terep emelkedése miatt, serpentinzerűen kialakított út kanyarulatában lévő telek közel háromszög alakú. Az erősen kanyarodó útszakaszon a 'háromszögletű' telek egyik sarka még le van kerekítve. Az épület az alsó útszakaszhoz illesztve és a terepet lejtését követve került elhelyezésre, azaz az épület pincéje az alsó teleksarok felé haladva alagsorrrá, majd földszintté válik. Ezért itt, a teleksaroknál, ahol szintben lehet bejutni a telekre, itt alakítottak ki gépkocsi behajtót és egy garázst. A behajtó mellett a szomszédos telek felé kisebb támfal felett alakították ki a kerítést. A behajtó másik oldalán nyírt sövény készült. A behajtó két oldalára két kisebb fa került betervezésre. Az előkerti kerítés mentén alacsony cserjesor és mögötte gypsáv készült. A garázs melletti, félig alagsori lakás előtt az épületkörüli járdát követően évelő kiültetés készült. A főbejárat elé lépcsőn lehetett erről a területről feljutni. Az épület homlokzatának középvonalában, a lépcsőházzal szemben alakították ki a kerti bejáratot, ahol az alacsonyabb telekrész felőli oldalt nyírt sövénnyel határolták. A terep emelkedését követve az épület ezen oldalán lévő lakás teraszáról néhány lépcsőn le lehetett jönni az előkertbe, ahol a terasz előtt kisebb gyepes felület volt, ezt a lépcsőházi bejárat felé 'L' alakban évelőágy határolta. A telek ívesen lekerekített szakaszára nagyobb cserjéket terveztek, majd előtte az épület homlokzatának vonalát alaprajzilag lekövető nyírt sövény készült. Az épület körüli járda enyhe emelkedésével az oldalkert felől el lehet jutni a hátsókertbe, ami egy bevágásban kialakított, azaz támfalak, gyepesített részsűk, a részsűkbe beültetett fák határolják, a kerítés mentén pedig cserjesor került betervezésre. A részsű aljánál nyírt sövényt telepítettek. A sövényből kisebb, négyzetes beugrásokkal négyzetes évelőágyi beültetések készültek. A lépcsőházból hátul, a kert felé is közvetlen kijáratot biztosítottak.

A tervek szerint a gépkocsi behajtó felől egy támfallépcső is készült, ami a hátsókertbe vezetett fel. Ezt a lépcsőt vagy megszüntették, vagy meg sem épült.

A kert szerkezetét tekintve ma is teljesen a tervhez hasonló képet mutat. A nyírt sövények már sehol nem láthatók, ahogy évelőágy sincs. A hátsókert lombos fái megmaradtak.

Az előkertbe 2db fenyő került beültetésre, ahogy a hátsó kertbe is 2db, ezek egyike sem szerepel a terven.

A gépkocsi behajtó környezetében a zöldfelület lecsökkent. Az alagsori lakás felé és hátra, ahová a támfal lépcsőt tervezték 3db gépkocsi beállót alakítottak ki.

Gyergyó utca 8. - 1934-es kertterv – 6. számú adatlap melléklet

Nagyságos dr Balogh Lászlóné úrasszony bérvilla kertjének terve.

*Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_01_009 és 07_016, 2db
kertterv, mindkettő 1933. augusztusi, az egyik színezett, a másik nem*

Az épület egy közel négyzetes saroktelken került elhelyezésre. Mindkét utca felől kialakítottak egy személybejáratot, de a főbejárat a Gyergyó utca felőli. A bejárat egyik oldalán terméskő szegéllyel keretezett örökzöld beültetés, a másik oldalon gyep kíséri a terméskő járdaburkolatot. A bejáratától nyugati irányban az épület körüli járda mentén rózsza kiültetés és a teleksaroknál egy sarokpaddal kialakított négyzetes alaprajzú pihenő készült. A pihenőt hársfák veszik körül és a teleksaroknál cserjék kerültek beültetésre. Az utcák csatlakozásánál lévő teleksaroknál az épület körüli járda az épület homlokzatától elhúзва került kialakításra. A járda és a homlokzat között, annak ívét követve virágzó évelők kerültek beültetésre. Ez az évelőágy elfut az épület északi sarkáig. Az íves homlokzati részek (teraszok) előtt, az ívre reflektáló, íves vízmedence került kialakításra, ami mögött nyírfák és egy *Prunus pissardii* kaptak helyet teleksarok mentén kialakított cserjesor előtt. A medence egyik végénél egynyári virágok és egy ezüstoffenyő került betervezésre, a másik végénél egy fekete fenyő került elhelyezésre. A Torockó utcai kapu mellett orgonák és egy jegenyenyár (*Populus alba 'pyramidalis'*) van. Az oldalkert végig cserjesorral beültetett

Szerkezetében a kert megőrizte az 1933-as, tervezett állapotot. A növények közül néhány rózsza, az ezüstoffenyő, a jegenyenyár eredeti helyükön megtalálhatók. A Torockó utca mentén gyep helyett nyírt sövény van a kerítés mentén.

Torockó utca 4. - 1934-es kertterv – 7. számú adatlap melléklet

Méltóságos Máday Sándor igazgató úr kertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_04_087, 1db kertterv

Az épület egy téglalap alaprajzú telken, annak hátsó, nyugati teleksarkához kihúzva került elhelyezésre. Az épület garázsa egy eléggé szokatlan helyen egy íves sarokrésznél került kialakításra, így a gépkocsi behajtó a keleti teleksaroknál került kialakításra. Az enyhe ívvel vezetett út mindkét oldalán nyírt sövény készült a bevezető szakasz több, mint felénél. Az épület előtti, kiszélesedő tér környezetében a sövény helyett rózsák kísérik az út mindkét oldalát, amit 1-1db borókafenyő zár le az épület felőli végeknél. Mind az utcai előkertnél, mind az északkeleti telekhatárnál cserjesor kíséri a kerítéseket. Az északkeleti oldalkertben rózsza ágyások között egy pihenőpad került elhelyezésre, amihez tipegők vezetnek a gyepes területen keresztül

A hátsókertben 'alakos', kordonos jelleggel kialakított gyümölcsfák kerültek betervezésre.

A gépkocsi bejárattal átellenes utcai sarokban alakították ki a személybejárót, ami a kerthez képest magasabb szinten fut be az épületig. Erről a burkolt bejáróról lépcsők vezetnek le az előkert gyepes felületére, ahol nyírek és két vadgesztenye kapott helyet. A fák között (alatt)9 szórt burkolatú pihenő készült.

Szerkezetében a kert megőrizte az 1939-es, tervezett állapotot. A gépkocsi behajtó végig térkővel burkolt. A korábban rózsáknak helyet adó területen mindkét oldalon burkolt parkolók vannak kb. 4-5db autónak. A terven nem szerepel, de az utcai kerítés mentén beültetett 3db nagyobb, lombos fa még eredeti beültetés lehet, ahogy a szomszéd (Gyergyó u. 8.) mentén beültetett jegenyenyár is.

Pasaréti út 29. (ma Pasaréti út 31.) - 1934-es kertterv – 8. számú adatlap melléklet

Nagyságos Krausz Leó mérnök úr villakertjének terve/vázlata/.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_03_145, 1db a kertterv

A jelenlegi számozás szerint Pasaréti út 31. számon fut az épület. Az utcára merőlegesen viszonylag hosszú, téglalap alaprajzú telkeket az építés idején már megosztották, így jött létre az a helyzet, hogy az északi telekhatár mentén két nyél is van egymás mellett. A felső telek (33.sz. ház) nyél része és mellette a 35.a-b. épületekhez felvezető nyél rész. Ezek mindegyike ma is legalább az egyik oldalon cserje sorral határolt és néhány nagyobb fa is beültetésre került. A megmaradt alsó telekrészen az észak-keleti teleksarokhoz közel helyezték el az épületet, így az északi oldalkertben csak az épület körüli járdának és cserjesornak maradt hely, illetve az épület bejáratánál egy négyzetes, egynyári beültetést terveztek. A másik, tehát a déli oldalkertben 6db gyümölcsfa került beültetésre, a terv meg is nevezi őket (alma, szilva, kajszli, meggy, cseresznye és őszibarack). Alattuk alapvetően gyepes felület van a telekhatár menti cserjesorig. Az épület homlokzati ugrásaihoz köthetően a gyepes felületben virágok kerültek elhelyezésre. Középen, ahol az épületnél teraszok vannak, ott egynyári beültetés van, nyírt sövénnel határolva. A hátsó délkeleti saroknál rózsza beültetés készült. Az északkeleti sarok környezetében nyírt sövénnel határolt pihenő van. A sarkoknál kialakított beültetések között a hátsókertbe fenyők kerültek betervezésre közöttük a terep rézsús emelkedését felhasználva sziklakerti beültetések készültek két szakaszon. A telek felső, délkeleti sarkánál egy fügefa ültetését tervezték.

Az előkertben viszonylag nagyobb terület maradt az épület előtt, így ezt egy reprezentatívabb, geometrikus elrendezésű díszkertnek alakították ki. Az utcai kapu két funkciójú, gépkocsi és gyalogos kapu egyben. A bejáróval majdnem szemben egybeállós garázs van, előtte kiszélesedő szórt burkolattal. A kerti kapu két oldalán 1-

1db fa került betervezésre (jegenye akác), ahogy az épülethez vezető út mentén is beültettek egy fát (vérbükk).

Az előkertben, a kerítés menti cserjesor mögött tipegőkkel elválasztott területeken egynyári és rózsza beültetések készültek. A területek elhatárolását a közöttük beültetett fenyők is segítik. A délnyugati teleksarokhoz két, nagyobb lombos fa került betervezésre.

Ezek a lombos fák ma is megtalálhatók. Az elő és a hátsókertben is megtalálható egy-egy eredeti fenyő. Az oldalkert gyümölcsfái már nincsenek meg. A hátsó (DK-i) sarokban viszont két lombos fa kerülhetett elültetésre a fenyők és a füge helyett. Az előkert geometrikussága, a tipegők közötti virágágyak eltűntek, helyükön gyepes területben, szórtan elhelyezett cserjék és örökzöld, terülők vannak.

Fillér utca 81/b - 1934-es kertterv – 9. melléklet

Singer Dezső nagyságos gyárigazgató úr és neje villakertjének munkaterve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_6/126, a kertterv 2 db dokumentumot tartalmaz, 1 db kertterv és 1 db leírás.

A Fillér utca 81/b (ma Detrekő utca 7/a) szám alatt épült 1933-as villaépületnek és kert tervnek Nagyságos Singer Dezső és neje volt a megrendelője. Tervezője a háznak és a kertnek Vágó Pál építészmérnök volt.

Feltehetően a házat a második világháború folyamán komoly károk érték, mert az 1963-as légifotó alapján az épület déli homlokzata teljesen átalakult. Az épület főtömegéből ívesen kiálló épületrész teljesen eltűnt és a jelenlegi állapotok alapján a homlokzat díszítő elemei is teljesen megsemmisültek.

Az 1941-es légifelvétel alapján tudjuk biztosan, hogy a kertterv legalább szerkezeti szinten megépült (növényállomány a légifelvétel alapján nem beazonosítható). A fennmaradt archív fotókon látható, hogy a ház neobarokk stílusban épült. A főbejárata a ház északkeleti homlokzatánál volt és íves lépcsősor vezetett az ajtóhoz. A házhoz garázs is tartozott, amely bejárata a ház délkeleti homlokzatán volt, egy kívülről, lépcsővel is megközelíthető terasz alatt.

A kertet a ház stílusának megfelelően alakították ki. Geometrikus szerkesztésű, közel szimmetrikus. A telek minden oldalról sövény sorral lett lezárva. A sövények mellett a két hosszanti telekhatárnál fasorokkal erősítették meg a tengelyeket. A telekhatár menti zöldfelületek szélessége változó, amellyel a belső kert és az azt szegélyező utak erős geometrikusságát tették lehetővé. A belső díszkertet egyenes utak határolják 3 oldalról. Az utak feltehetően szőrt burkolattal készültek, de erről konkrét megjegyzés nem szerepel a terven és az írásos anyagon sem. A délkeleti oldalon szélesebb, rámpásút (feltehetően gépjárművel is használható volt), a délnyugati oldalon egy keskenyebb, a szintkülönbségeket lépcsővel áthidaló gyalogos út vezet az épülethez. A

ház délnyugati homlokzatával párhuzamos utak közel vízszintesek, melyből a házhoz közelebbi vonalvezetése a ház homlokzatának ívéhez igazodik.

A terület jelentős szintkülönbségét (6 méter) teraszolással oldotta meg a tervező. A teraszok támfallal vannak elválasztva. A támfalak és a lépcsők az egyetlen megmaradt támfal és hozzátartozó lépcső alapján homokkőből készültek. A környékre jellemzően feltehetően hárshelyi homokkőből, de a terveken nem szerepelnek anyaghasználati kapcsolatos információk.

A 4 teraszra osztott telek legfelső szintjén a található főbejárat neobarokk stílusú kapuzattal, kocsibeálló, az épület és az ezt körbevevő burkolt terület. A ház északkeleti, bejárat oldalán mentén a keskeny oldalkerten végigfut egy évelő ágyás a sövény sor előtt. A telek sarkán 3 db hársfa és egy, a fához illesztett félköríves beugró található. A délnyugati homlokzat előtt egy, a házhoz illeszkedő ívű évelő ágyást alakítottak ki, a két szélén a homlokzat egyenes részét követve egy-egy örökzöld cserjét terveztek. A kiültetést közvetlen követi a (ház délnyugati homlokzatának formáját lekövetve) az első támfal.

A második teraszra a telek két hosszanti oldalán egy lépcsősor és egy rámpa vezet. Az első és második teraszt elválasztó támfal alsó tövébe is a támfal ívét lekövető évelő ágyás került kialakításra. Az ágyás előtt egy azt követő tipegő sor köti össze a két hosszanti utat. A terasz közepe gyepes terület. A terasz alsó határát a felsőhöz hasonlóan egy támfal határozza meg, amely a negatív ívével a következő terasz kör formáját alakítja ki. A támfal ívét követve a tetején évelő ágyást terveztek.

A harmadik terasz a kert központi helyszíne, amely a díszkert geometriájában is körülbelül középen helyezkedik el. A terasz középső része kör alakú, egy-egy a hosszanti tengelyekhez kivezető úttal. Ezt a szintet is támfalak határolják. A középső részt egy pihenőnek alakították ki, amely közepén egy íves medence található. A támfalak mentén rózsabokrokat terveztek és az épülethez közelebbi támfal közepén egy kőpadot alakítottak ki. (Terveken nincs jelölve, de szintkülönbségek és a kialakítás alapján feltételezhető). A pad elhelyezése lehetővé tette, hogy használói a szemközti János-hegyet láthassák. Az ezen a szinten lévő nyugati oldalkerten egy íves beugrót alakítottak ki.

A negyedik, legalsó teraszt támfal csak felülről határolja. A terület elsődlegesen gyeperes, a széleit fenyők határolják. Ezen a szinten a Fillér utca felőli, alsó, délnyugati oldalkertben egy beugrót alakítottak ki, szimmetrikusan az épület tengelyével. A beugrót két fa keretezi be.

A kerthez tartozó dokumentumok írott anyaga a következőt tartalmazza:

„Nagys. Singer Dezső gyárigazgató úr kertjének építése.

II. Fillér utca 81.b.

- *Falak nagyolt fagyálló kövekből, közötté kövi növények vegyesen.*
- *Talaj erős kötöttsége folytán vegyes trágya (ló-tehén) esetleg gombatrágya alkalmazandó.*
- *Tőzegkorpázás felveendő.*
- *Beültetés: északnyugati oldal jegenyék, keleti oldal vegyes fa, gyümölcs is, gyepmezők szélén fenyők.*
- *A kert megépítése jóállással történik, leendő tavaszi és őszi bepótlással.*
- *Külön ajánlat adandó egy évi karbantartásra!*

1934. szept. 13. „

Fillér utca 50.b. - 1942-es kertterv – 10. melléklet

Nagyságos Neményi Endre úr és neje szül. Nemes Alice villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_325_17, 1db a kertterv 1 db garázs és kerítés terv, 1 db kapubejáró terv

Az utcai oldalon, az egyik saroknál erősen megnyújtott, de alapvetően négyzetes telek beépítési lehetőségeit erősen kihasználták, a telek jelentős részét lefedi az épület, így a hátsó és oldalkertek minimális méretűek. Ezeken a területeken a telekhatárok mentén cserjesor került beültetésre, az épület körüli, burkolt járda és a cserjék közötti terület füvesített volt. A terep lejtése miatt a nyugati és déli teleksarokban a zöldfelület rézsúkkal az épület körüli járda lépcsőkkel kialakított. A keleti oldalkertnél a rézsú már közvetlenül az épület körüli, terméskő burkolatú járdától indul. Várhatóan a rézsú megfogására ezen a szakaszon nyírt sövény került betervezésre.

Az épület keleti homlokzata előtt (a teraszról levezető lépcsőknél) egy kisebb sziklakert készült. Az innen induló íves homlokzati rész előtt a kert már kitárul, kiszélesedik az előkert irányába. A homlokzat és az előtte vezetett, terméskő burkolatú járda ívét követve egy rózsabeültetés készült, amit az előkert füvesített területétől egy alacsony támfal és a támfal elé beültetett, változó szélességű évelőágy választ el. Az előkert további területein gyepp és változó méretű cserjecsoportok, kisebb fák szerepelnek, közöttük tipegősor vezet a bejáratúttól a keleti oldalon lévő sziklakertig.

A főbejárat nyugati homlokzat mentén került kialakításra. Ugyanezen telekhatár menti sarokhoz közel egy garázs épült és mellette alakították ki a személybejáratot és vele együtt egy kétszárnyú kaput, ami gépkocsi behajtónak készült. Az épület bejáratához vezető, terméskőből rakott, közös gyalogos és gépkocsi út enyhe ívvel fut az épület sarkáig. Az út mentén mindkét oldalon egynyári kiültetéseket terveztek.

A terveken a kerítés és a garázs felújítása szerepel, így ezek, az 1942-ben készült tervek nem az eredeti építéshez készült tervek. Érdekessége a terveknek, hogy a garázs úgy épült, hogy a korszak előírásai szerinti óvóhely funkciónak is megfelelt.

Jelenleg az épület idősek nappali ellátását biztosító ún. „Gondozási központ”.

A díszes kapuzatot elbontották, de a kerítés további szakaszai az eredeti állapotot mutatják, azaz a pilisi sorolt mészkő lábazat és felette fém kerítés. Mindkettő a terep emelkedését lépcsőzetesen követi. A garázst elbontották, helyén gyeprácsos gépkocsibeálló készült 5-6 autónak.

A kert szerkezete jó közelítéssel megmaradt, de a növényállomány erősen lecsappant. Ez tovább fokozódott, amikor az épületet felújították (utóbbi 10 évben). Az előkertben, a kerítéshez közel lévő 2db nagy lombos fa és 1db fenyő az épület közelében, ezek várhatóan eredeti (1942-es) beültetések lehetnek.

12-16 – Tövis és Szpáhi sarkán lévő villaépületek

A következőkben a Szpáhi utca 15., 17., a Tövis utca 3.a., 3.b., 3.c. és a két utca találkozásánál lévő Tövis utca 5.sz. alatti telkeken kialakított, közel egykorú villák kertjeit fogom tárgyalni. Ezek közül a Tövis utca 3.a. és 3.c. eredetileg egy telek volt, jelenleg szét van választva és a 3.c. telken egy 1960-as évek végén épült társasház van. A Szpáhi 17. kertjéről kertterv nem áll rendelkezésre a BFL anyagában. A területen épült villák közel egységesek, a barokk stílusjegyeit felhasználó épületek. Kertjeik is ehhez illeszkedő stílusban kerültek kialakításra.

12

Szpáhi (Spahi) utca 15. - kertterv – 12. melléklet

Nagyságos Czigler Ernő úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_01_085, 1 db kertterv

A Szpáhi utca - Tövis utca sarkához közeli, az 1940-es évek elején épült 5db villaépület közül ez a legkevésbé feltűnő. Stílusában, ez az épület is barokkos jegyeket mutat, de a másik négy épülethez képest kisebb, kevésbé hivalkodó, a környezetből nem kiemelt, hanem a terepre illesztett. Az épülethez tartozó, alapvetően szabályos, téglalap formájú telek a Szpáhi utca íve miatt, az egyik telekhatár mentén erősen „lecsapott”, az utcai ív sugarának megfelelően, ezzel az utcai kerítés hossza lecsökkent. A kerítés az utca emelkedését egyenletesen követő 60-80cm magasságú kő lábazattal mely egyben támfalként is szolgál. A pilisi, sorolt mészkő lábazat felett, szegecselt kapcsolattal kialakított fém (négyzetes szelvényű kovacsoltvas elemekből) kerítés készült. A közös gépkocsi és személybejáró a telek legalacsonyabb pontjánál került kialakításra, a lábazat anyagából készült két terméskő oszlop között. Az eredeti tervek szerint a gépkocsi út csak a keréknyomok mentén volt burkolt és a telek alsó kerítése mentén vezették végig, a hátsókertben kialakított, fedetlen, de teljes felületen burkolt parkolóig, melynek végében egy kő támfal épült.

A személybejárat az épület felső, északi oldalkertje felől került kialakításra, az odáig felvezető, szórt burkolatú gyalogút a tervek alapján 3m szintkülönbséget hidal át. Mivel a földszint + 1 emeletes épület terepre illesztett, így a gyalogút az épület felső szintjére vezet fel. Az épületnek sem a bejárata, sem a főhomlokzata nem az utca felé tájolt. Egy viszonylag semleges oldalhomlokzat néz az egyébként kellemesnek tekinthető, Ny-i tájolású előkert és az utca felé. Ahol a gyalogút elérte az épület sarkát, ott az utat egy magas, kő támfallal gyámolították. A homlokzattal párhuzamosan az út menti részsűt is támfallal támasztották meg egy szakaszon. Ezekre a támfalakra, a homlokzatra és oszlopokra terhelően egy nagyobb alapterületű pergola készült. A pergolától az utca felé haladva, az út mentén kialakuló, részsűs felületet részben füvesítették, részben növényekkel ültették be, a jelölés alapján évelőkkel. A részsűn szabálytalan vonalvezetésű tipegők is levezetnek, melyek részben a füves, részben a növényel beültetett területen haladnak át. A szabálytalan vonalvezetés nemcsak a tipegőkre, hanem a beültetések széleire is jellemző. A pergolához vezető burkolt út mentén a részsű felé néző oldalon szintén évelő beültetés készült, melyben az épület sarkának vonalánál elhelyeztek egy oszloposabb, nyúlánkabb ezüsfenyőt (*Picea pungens* 'Koster'). A gépkocsi út felé tovább haladva a részsű felől lefutó tipegő keresztezi a burkolt utat. Ahol a burkolt út eléri a gépkocsi utat, ott mindkét oldalon cserje beültetések és egy-egy nyírcsoport került elhelyezésre. A részsű lábánál a gépkocsi utat a terv jelölése alapján egy hosszúkás elrendezésű rózsza ágy szegélyezi. A rózszaágyat a részsű felől egy kis magasságú támfal határolja. A bejáratnál a rózszaágyat egy terület boróka (*Juniperus Pfitzeriana*) zárja le, ez egyben jól lehatárolja (betakarja) a gyalogút és a gépkocsi út találkozását, illetve a gyalogút mentén kialakuló részsű kezdetét is.

A beültetések ennél az épületnél nem mutatnak túl sok geometrikus szabályosságot vagy a homlokzat tengelyére való szimmetrikus elrendezést.

A főhomlokzat előtti burkolt teraszt a gépkocsi úttól cserjecsoportok és évelő kiültetések határolják el. Ahol a gépkocsi út elfordul a hátsókertbe, ott a teleksarokban egy csoport fekete fenyő került elhelyezésre (*Pinus nigra* 'Austriaca').

Az utcai kerítés és a magasabb szinten lévő oldalkert menti kerítéseknél cserjesor fut végig. Ahol a két cserjesor összefut, ott a gyalogút felől lefutó, egyébként füvesített részsűt, szabálytalan alakú évelő kiültetés teszi változatosabbá.

Az eredeti kertterv szerkezeti kialakításában ma is jól nyomon követhető, érdemi terep átalakítás nem történt. Az eredetileg pergolának épült területet lefedték. A gépkocsi behajtó ma is csak a keréknyomok mentén burkolt, a mellette készült rózsza beültetés és mögötte a kis magasságú támfal is megtalálható. A szórt burkolatú gyalogút helyett térkő burkolatú gyalogút készült, ami a kerítésnél néhány lépcsőfokkal indul. Az alsó telekhatár és gépkocsi behajtó között az épület előtti vonalban cserjék vannak, a rózsza sávval szemben pedig olyan nyárfák (2db Populus), melyek koruk alapján eredeti beültetések lehetnek, de a terven nem szerepelnek.

Tövis utca 3/b. - 1941-es kertterv – 14. melléklet

Nagyságos Szilárd Béla úr kertjének kiviteli rajza.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_07_073, a kertterv 2 db dokumentumot tartalmaz, 1 db kertterv és 1 db utcai támfal kerítés terv.

Az eredeti terveken még Tövis utca 3.b. sz. alatt épült villaépülethez (jelenlegi számozás szerint 3/a.) egy merőben szokatlan formájú telek tartozott. A jelenleg 3/b. számú telket körülfogó elrendezésben került kialakításra. Várhatóan egy nagy telekből került kialakításra a két telek, de a nagy szintkülönbség miatt nem tudták másként megoldani a felső telek megközelíthetőségét. A körülölelt 3.b. sz. telek beépítése 1-2 évvel korábban megkezdődött. A Tövis utca és az épület elhelyezésére szánt felső teleksarok között viszonylag nagy 8,5m körüli szintkülönbség van, ezért egy viszonylag hosszú, a tervek szerint 10% lejtésű, burkolt rámpásút kellett az épület megközelítéséhez. A telek a K-i oldalon csak egy kétoldali cserjesorral kísért rámpásút, ami a tervek szerint 2,3m szélességű és tovább folytatódik az ÉK-i telekhatár mentén az épület ÉK-i homlokzatánál kialakított, fedett bejáratáig (áthajtó), majd a terep lejtését követve, az épületet körüljárva lehetett a DNY-i terasz alatt kialakított garázsba bejutni. A jelenleg 3.b. számozású telek hátsókertjével határos telekszakaszmár szélesebb, mint a felvezető út K-i szakasza és az épület DK-i homlokzata felé egyre szélesedő, de még itt sem volt olyan szélességű a telek, hogy egy nagyobb méretű villa megépíthető legyen ezen a területen, ez csak a felső sarokrészen volt megvalósítható. Az épület elhelyezésének más szempontja is lehettek, ugyanis az épület egy helyi magaslati pontra került. A DK-i homlokzat a Duna és a város felé tájolt, a DNY-i homlokzata a Buda feletti hegyek felé néz. Ennek megfelelően az épületnek szokatlan módon két főhomlokzata van, az ezek előtt kialakított kertek a szemlélőt a kitáruló látvány felé irányították.

Az épület barokkot idéző építészeti elemei visszatükröződnek a kert kialakításában is. Ott is megjelennek a homlokzatra reflektáló, annak vonalvezetését követő, illetve a

gyepes felületeket határoló szimmetrikus elemek (utak, cserjesor, sziklakert). A DK-i homlokzat előtt a gyepes felület és a homlokzat között egy viszonylag széles sávban sziklakert került kialakításra, melyet a gyepes felület mentén a homlokzat vonalvezetését követő támfal határol. Az épület homlokzatának megfelelő szélességgel induló, de a kilátás irányában elkeskenyedő gyepes terület a távolban lévő város és a Duna felé irányítja a tekintetet. A gyepes területet az északi oldalon támfal határolja, mely a felvezető út mentén készült, a másik oldalról a gyalogos forgalomnak, szórt út készült, amely az épület DNy-i homlokzat elé vezet. Mindkét út és a mellettük lévő telekhatárok közötti cserjesáv került betervezésre. Az utak összemetsződésénél nagyobb méretű virágágy készült (várhatóan évelő, bár erre nincs utalás a terven). A szimmetria merevségét némileg megtöri (oldja), hogy a rámpásút menti támfal az épület felé egyre magasabb. Ott, ahol a sziklakert szélével összeér az út menti támfal, ott a magassága már 2m feletti lehetett. Ezért ennek oldására a sziklakert egy alacsonyabb szinten folytatódott, elkeskenyedve, rásimulva az út menti támfalra. A rámpásút fordulójánál a teleksarkokban kialakult két, köze háromszögletű terület, ahol nagyobb tömegben kerültek beültetésre cserjék. Az ÉNy-i saroknál várhatóan fák is elhelyezésre kerültek (ceruzás bejegyzéssel 8db Populus).

A DNy-i homlokzat előtt, ami a budai hegyvidékre tájolt szintén geometrikus a kert szerkezete, viszonylag széles, nagy, enyhén lejtő (40-50cm) gyepfelülettel, a Tövis utcára merőlegesnek tekinthető telekhatárok mentén cserjesorokkal, a 3.b. sz. telekkel határos oldalon szórt burkolatú gyalogúttal, az 5.sz. telekkel határos oldalon terméskő tipegővel. A tipegősor az alsó teleksaroknál kialakított burkolt pihenőhöz vezet, majd a Tövis utcai telekhatárnál kialakított, széles cserjesor előtt átvezet a szórt burkolatú gyalogúthoz. A szórt burkolatú gyalogút a Tövis utca mentén kialakított gyalogos bejáratához fut le. A díszes kapuzat mögött támfallépcső vezet fel a gyepes felület szintjére. A gyepes felület viszonylag enyhe lejtését úgy tudták elérni, hogy a Tövis utcai telekhatár mentén egy támfal készült, ami a bejáratnál már 2,0m magasságú. A kétszárnyú kaput szegélyező oszlopok magassága már 2,8m, a díszítések nélkül. A támfal tetején „vaskerítés” fut, ami mögött viszonylag széles cserjesor került beültetésre. A kerítés és kapuzat terve is megtalálható volt a BFL Tervtárának anyagban. A terven nincs megnevezve, de a Tövis utcához közeli, alsó pihenő környezetében

kisebb fákat jelölnek a terven, ahogy a 3.b. sz. telekhatár mentén is (4db), valamint a szórt út mentén, a gyepes felületszélén is nagyobb, várhatóan magasabb cserjecsoport vagy kisebb fák kerültek jelölésre, ezek fajtájára nem ad útmutatást a terv. Néhány utólagos, ceruzás jelölés esetlegesen arra utal, hogy a telken már voltak gyümölcsfák (dió, mandula, füge), de az nem egyértelmű, hogy ezek megtartását tervezték-e.

Az épület előtt, a gyepes terület felső lezárásaként egy kör alaprajzú, nagyobb, burkolt, kerti pihenőt alakítottak ki. Ez ugyan nem került az épület és a kert tengelyének metszéspontjához, de kör alaprajzi kialakítás mindenképpen egy jellegzetes átvezetési megoldás. A pihenőből kiindulván, annak szélességi méretéhez igazodva egy rózsasort terveztek, a Tövis utca felőli oldalon íves lezárással. A rózsasor belső oldalán tipegők kerültek beépítésre. A pihenő felől, az épülethez felvezető, szélesedő, burkolt utat nagyobb területen rózsza beültetés határolja. A DNY-i homlokzat előtti, burkolt járdát és lépcsőket nyírt sövény határolja. Ezen nyírt sövény, a burkolt pihenő és a rózsza beültetések közötti terület teljesen cserékkel kitöltött. A szórt útnak, illetve a tipegősornak a burkolt pihenőhöz bevezető, utolsó szakaszán az út mindkét oldalán virágzó évelő növények kerültek beültetésre.

Jelenleg ez utóbbi kertrész teljesen megszűnt, ugyanis az eredeti telket megosztották és 3.c. sz. alatt az 1960-as évek végén egy társasházat építettek erre a leválasztott, a DNY-i homlokzat előtti telekrészre. Az épület a gyepes területen helyezték el, az utca mentén pedig támfalgarázsokat alakítottak ki. Az épület (társasház) bejárata és a támfal lépcső megtartásra került, bár az eredeti kaput elbontották, helyén a 60-as, 70-es évek jellemző kerítéstípusa készült. A felvezető szórt út, a 3.b. épület felőli cserjék és fák kisebb pótlással, de akár eredetiek is lehetnek. A burkolt pihenő és az azt körülvevő növények is teljesen eltűntek. A hátsó telekhatár mentén, a két teleksaroknál ma látszó cserjék és fák között (koruk és jellegük alapján) lehetnek még az eredeti beültetésből származó egyedek.

Az eredeti épülethez tartozó, jelenleg Tövis utca 3.a. sz. alatti nyeles telek nyél menti része szerkezetileg megmaradt. A nyél és a felső telekrész csatlakozásánál egy olyan teleksarok volt a terveken, ahol viszonylag sok, akár nagyobb cserjék kerülhettek beültetésre. Ezeket kiirtották és helyükön egy nagyobb 3-4 gépkocsinak kialakított, fedett beálló készült. A kert szerkezete, a gyalog és a támfallal határolt gépkocsi út

megmaradtak, ahogy a köztes gyepfelület is. Az épület előtti sziklakerteket határoló támfalak is látszanak, ahogy az utak találkozásához tervezett virágágy szegélye is jól látszik, de az össze területről eltűnt vagy kihalt a növényállomány. A felső telekhatár és a rámpásút közötti cserjesor megmaradt, a növényállomány jellegét, korát tekintve tartalmazhat az eredeti beültetés óta még megmaradt példányokat.

Tövis utca 3 (ma Tövis utca 3/b.) - 1940-es kertterv – 15. melléklet

Méltóságos özvegy gróf Apponyi Rezsőné úrasszony villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_01_002, a kertterv 2 db dokumentumot tartalmaz, 1 db kertterv és 1 db évelőágy kiültetés.

A Tövis utca 3.sz. alatt épült villaépülethez (jelenlegi számozás szerint 3/b.) tartozó, az egyik sarokrészen megnyújtott, de alapvetően négyzetes alaprajzú telken, annak hátsó részén került elhelyezésre a villaépület. Az épület földszinti padlószintje a közel síkra rendezett, reprezentatív előkerthez szintjéhez képest közel 1m-t kiemelt. Az épület előtt az utca a K-i irányban lejt. A személy és gépkocsi bejáró az oldalkertben, a K-i telekhatár mentén került kialakításra, ezért az épület földszintje és a bejárati szint között 3m szintkülönbség van. Ezen szintkülönbség miatt egy viszonylag meredek rámpásút vezet fel az épület É-i homlokzatánál kialakított lépcsőházig. A viszonylag hosszú felvezető út miatt a burkolt, szórt felületek aránya viszonylag nagy. A terven szórt burkolatra utaló felirat található (zizi), de várhatóan ez csak az enyhébb emelkedésű vagy közel sík szakaszokon volt így, a rámpa meredekebb része burkolt lehetett. A rámpásút mentén a kerítést végig cserjesor kíséri. Az utca felé néző főhomlokzat előtti, síkra rendezett díszkert mentén a rámpásút mentén terméskő támfal készült.

Az oldal és hátsókerteket (északi és keleti) minimálisra tervezték, így az utcai főhomlokzat előtt kialakított, nagyobb egybefüggő terület a telek domináns kertrésze, amely az épület neobarokk stílusához igazodik. Geometrikus, jellemzően szimmetrikus elrendezésűek a pázsitot keretező utak, tipegők és a növénybeültetések is. A pázsitot keretező, tipegővel kialakított út három oldalát (keleti, déli, nyugati) rózsabokrok kísérik. Az utcai oldalon a kerítés és a rózsza beültetés között cserjesort terveztek, fajtaikról információnk nincsen. Az épület teraszát „U” alakban körülölelő ágyásba szezonális virágok kerültek beültetésre. Az utca felőli sarkok közül a DK-i, tehát a rámpa melletti sarokhoz fenyőcsoport került beültetésre, a DNy-i saroknál pedig egy terméskő

burkolatú kerti pihenőt terveztek. A pihenő takarását az utca és a szomszéd felől, a kerítés menti cserjesoron túl három fa is biztosította. A rajz alapján ezek egy fenyő, egy nyír csoport (clump) és egy nem meghatározott nagyobb fa. Ezek jellegük különbözőségéből fakadóan (lombhullató-örökzöld, nyír légies hangulata) az árnyék biztosításán kívül meghatározhatták az évszakok változásával a pihenő hangulatát. A Ny-i oldalkertben csak az épület körüli járda szerepel a terveken burkolt felületként, a kerítés mentén cserjesor, előtte 5 db fa került beültetésére. Az É-i homlokzat előtti hátsókertben, a gépkocsi felhajtó miatt a zöldfelület minimálisra csökkent. Itt a kerítés (ami a terepviszonyok miatt várhatóan részben támfal lehetett) kúszónövényekkel futtatott a tervek szerint, előtte az épület bejárata menti szakaszon évelő beültetést terveztek 1db fenyővel lezárva, amit egy vonalba terveztek az épület felvezető lépcsőjének lezárásával (ami egyben az emeleti terasz sarokvonalával is egyezik). Az ÉNy-i, kicsit megnyújtott teleksarok közelében, várhatóan az emeleti teraszhoz igazodóan alakították ki a terven látható, ívesen vezetett, nyírt sövényt (*Ligustrum*), megnyitva ezzel az alagsori, feltehetőleg kiszolgáló funkciójú helyiségek előtti teret, ugyanakkor az É-i homlokzat mögött emelkedő terepviszonyok miatt ezzel az emeleti terasz előtt kialakuló térérzet is megnőtt (távolabbra került a terep emelkedését kompenzáló támfalas kerítés).

A Fortepan (II. ker. anno) felületeken talált, várhatóan még az 1940-es években készült fotó (képeslap) egy frissen beültetett kertet mutat, ebből annyit tudhatunk, hogy a kertterv legalább szerkezeti szinten megvalósult. A kép alapján az épület főhomlokzatának terasza előtti egynyári (szezoni virág) beültetés némileg eltérő módon valósult meg. Két lépcsőben, egy közbeiktatott támfallal vagy sziklakert jellegű részüvel valósult meg a terasz menti kiültetés. Ami még eltérésként mutatkozik még, hogy az utcai támfal feletti kerítés a rámpásút menti támfal tetején befordul.

Későbbi, várhatóan az 1980-as években készült átalakítás során már mélyen belenyúltak a reprezentatív előkertbe, ugyanis az utcai támfal mentén az út emelkedését követve 3 nyílású támfal-garázs került kialakításra. A garázsokból a kertbe felvezető lépcsőt is kialakítottak, kb. a régi DNY-i pihenő helyén. A támfalgarázs burkolata új, de jellegében igazodik a rámpásút menti, eredetileg is homokkőből kialakított támfal kőanyagához. A kerítés menti cserjesort csak úgy tudták helyreállítani

a garázsok felett, hogy azokat a kert felől nézve egy kiemelt, támfallal megegyező oldalfalú ágyásba ültették (ültető közeg 60-80 cm körül). A rózsák kiültetések, a kerti tipegők, a pihenő teljesen eltűntek az előkertből. A jelenleg látható kert az utóbbi 2 évtized új társasházainak kertjeit idéző, azok növényállományát felhasználó kiültetéssel valósult meg, az eredeti növényállományból és kerti struktúrából nem sok minden maradt meg. A jelenleg látható faállomány korát nem tudjuk biztosan, illetve a terveken sincsenek a lombhullató fák megnevezve, így nem kizárható, hogy fennmaradt az eredeti terv szerint néhány egyed. A hátsókertben az eredetileg betervezett íves, nyírt sövénnel határolt szórt burkolatú teret a zöldfelülethez csatolták, melyben 3 nagyobb fa is helyet kapott.

Tövis utca 5. - 1940-es kertterv – 16. melléklet

Nagyságos Ardó József úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_01_004, a kertterv 2 db dokumentumot tartalmaz, 1 db kertterv és 1 db évelőágy kiültetés.

A Tövis utca 5. sz. alatt épült villaépülethez tartozó saroktelek majdnem szabályosan négyzetes formájú. A telket két utca határolja, a Tövis utca, ami keleti irányban lejt és a Szpáhi utca, ami észak felé emelkedik. A gépkocsi behajtó a Szpáhi utca felőli oldalkertben került elhelyezésre, így itt közel szintben lehet bejutni az épület mellé. A személybejáró a Tövis utca 3.c. sz. telek melletti saroknál került kialakításra, ahol az utca és az épület előtti, közel síkra rendezett terep között már lényeges szintkülönbség van (a terveken 2,7m, de a valóságban és a szomszédos telek kerítés tervén is, ahol ez már meglévőként ábrázolt, a szintkülönbség csak 1,7m körüli). Az eddig ismertetett szintkülönbségek miatt a Szpáhi utca felőli támfal csak egy alacsony 50-60cm magas kerítés lábazatként jelenik, a Tövis utca felől egyenletesen emelkedő magasságú támfalként jelenik meg, melynek tetején fém kerítés fut. A személybejárónál támfal lépcső vezet fel a telek szintjére. A gépkocsi behatót leszámítva a kerítések mentén végig cserjesor került beültetésre, néhány hangsúlyosabb helyen elhelyezett (telek sarkok, bejárat), nagyobb fával.

Ugyan építészetileg az épület főhomlokzatának a Tövis utca felé néző homlokzatot lehet tekinteni, a kert terven nagyobb hangsúlyt kap a Tövis utca 3.c. felőli nagyméretű oldalkert, aminek szintje az épületkörüli járda szintjéhez képest 45-60cm-rel alacsonyabb szinten rendezett. Minkét kertrész az épület (neobarokk jellegű) stílusához igazodó, azaz geometrikus, a homlokzatokra szimmetrikus elrendezésű.

A főhomlokzat előtti kertrész alapvetően a homlokzat hangsúlyozásra, kiemelésére szolgál. A középen kialakított, oszlopokkal, azok felett kialakított erkéllyel hangsúlyozott bejárásthoz várhatóan szórt burkolatú út vezetett, ami a bejárat előtti szakaszon kiszélesedik. A kerítés menti cserjesor előtt ugyan van egy keskeny évelő sáv, de utána

pázsit keretezi az utat, ezzel megnyitva a homlokzat előtti teret. Az út kiszélesedésénél a két oszlopra rímelően két kisebb cserje került elhelyezésre. A bejárat két oldalán az út és a homlokzat közötti sávban egynyári vagy szezonális növényekkel beültetett virágágy készült. A kerítéstől felvezető támfal lépcső, illetve az útnak az oldalkert felé eső részén fenyők és egy nyírfa csoport kerültek elhelyezésre, biztosítva ezzel az utca felől a pihenőkert védettségét.

A keleti homlokzat előtt körülvezetett út és az alacsonyabb szinten kialakított, támfallal határolt kertrész között, a támfal feletti egy sávban rózsák kerültek beültetésre, amit az alsóbb szintre vezető kerti lépcsők mellett elhelyezett 1-1db cserje keretez. A lépcsők folytatásában „U” alakban, szórt burkolatú kerti út veszi körül a hangsúlyosan nagy gyepes felületet. A K-i teleksaroknál burkolt pihenő került kialakításra, melyet ívesen vezetett, nyírt cserjesor határol. A pihenőig vezető útszakasz mentén, az utca felőli fenyő beültetések előtt egy sávban rózsák kiültetését terveztek.

Az eredeti kertterv szerkezeti kialakításában ma is megfigyelhető, érdemi tereprendezés nem történt. Az utcák menti cserjesorok megmaradtak, de a növényállományt biztosan lecserélték (Szpáhi utca felől pl. Leylandi ciprusok kerültek beültetésre). Az alacsonyabb területen kialakított pihenőkert funkcióját veszítette, gyakorlatilag gépkocsi tárolókat építettek egymás mellé ezen a területen. A kerítés nagy valószínűséggel az eredeti.

Vérhalom tér 7.a. - kertterv – 17. melléklet

Nagyságos Irányi József úr kertjének terve - 1943.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_2_103-105 ,

1 db kertterv (2x) és 1db helyszínrajz

A szokatlan, majdnem háromszög alakú telken egy földszint + 2 emeletes társasház épült. A telek szokatlan formája miatt az épület két hátsó (utcától távolabbi) sarka nagyon közel esik a telekhatárhoz. Az utcai főhomlokzat közepén kialakított bejárattal szemben, viszonylag rövid úton lehet eljutni a kert kapujához, így az épület körüli járdát és a teleksarkánál elhelyezett gépkocsi bejárót leszámítva sok zöldfelület volt kialakítható.

Az előkertbe, a kerítés mögötti cserjesor mögé 7db, kisebb fát terveztek beültetni. Az épület körüli járdát egy keskeny sávban évelőágy szegélyezi, majd gyepek következnek, ami befut az utca mentén tervezett fák alá. A déli épületsarokhoz közel az épületkörüli járdáról tipegőkön keresztül lehet megközelíteni egy burkolt pihenőt, amit „U” alakban, nyírt sövénnel (*Spiraea*) vettek körül. Az elkeskenyedő, nyugati oldalkertet végig cserjesor határolja a kerítés mentén. Ahol a legkisebb az oldalkert, ott az épület körüli járdát „L” alakban egy kis szakaszon fagyal (*Ligustrum*) sövény határolja.

A keleti teleksaroknál kialakított gépkocsi behajtót követően az út az épület mögé vezet, hiszen itt alakították ki a garázst. A viszonylag kis oldalkert miatt ezen az oldalon a kerítés mellé nem lehetett cserjéket ültetni. A garázskapu két oldalán közvetlenül az épület mellé 1-1 csoport évelők kerültek beültetésre. A garázsszal szemben, illetve a ráfordulás ívét követve nyírt borbolya (*Berberis*) sövényt telepítettek. A háromszög alakú hátsókertet a telekhatárok mentén cserjék szegélyezik, eléjük nagyobb csoportokat alkotva rózsák kerültek beültetésre. Ezek együttese egy ív mentén kiosztott tipegőkkel szegett gyepek felületet fog közre. A hátsó telekrészen 3db nagyobb fa került elhelyezésre, ezek közül az egyikről tudjuk, hogy hárs.

Az eredeti kertterv szerkezeti kialakításában ma is jól nyomon követhető. A megnövekedett parkoló igény miatt a hátsó pihenőkert egy részét autók parkolására használják. Az évelőágyak és a rózsák már nem láthatóak.

Pentelei Molnár utca 15. - kertterv – 18. melléklet

Méltóságos Sumári József úr villakertjének terve - 1939.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_07_037,

1 db kertterv és 1db tervlap az épület építéséhez

A Pentelei Molnár utca Törökvész utcához közeli végénél, egy hosszúkás, téglalap alakú telken épült a földszintes, kisméretű villaépület és a hozzátartozó kert. Mint az adott korszakban viszonylag sok villa, ez az épület is barokkos stílusjegyeket mutat, de visszafogott, a környezetéből csak minimálisan, 2-3 lépcsőfoknyival kiemelt. Az épület jó közelítéssel a telek közepén került elhelyezésre és az utca felé néző főhomlokzata előtt a terep közel sík. A homlokzat stílusához illően a kertben sok a szimmetrikus vagy közel szimmetrikus szerkezeti elem, a beültetésekre is a geometrikusság jellemző.

Az épület közel azonos szélességű két oldalkertjében, két külön személybejáró készült, egy keskenyebb a személyzeti és kiszolgáló funkciók ellátására és egy burkolt, szélesebb út, ami a nyugati oldalon kialakított főbejárathoz vezet. A személyzet részére kialakított út és a kerítés között cserjesor került betervezésre. A kétoldali bejáratoktól a hátsókert irányában, „U” alakban mogyoróbokrok szegélyezik a kerítést. A főbejárathoz vezetető út tágasabb, reprezentatívabb jellegét hangsúlyozandó, a kerítés menti teret nem akarták cserjesorral kitölteni, viszont az átláthatóság csökkentésére és a zöldfelület kialakításához a kerítésre futtatott kúszónövényeket terveztek be. A burkolt útig terjedően pedig virágzó évelők kerültek beültetésre. Az utcai kerítés mentén szintén cserjesor beültetését tervezték, melyet a két személybejáró mellett egyik oldalon egy nyírfa csoporttal zártak le, a másik bejárónál pedig egy vérszilva (*Prunus 'Pissardii Nigra'*) került elhelyezésre. Az épület előtti, minimálisan (30cm) kiemelt teraszt kisméretű támfal határolta az épület teljes szélességének megfelelően. Ez elé rózsákat telepítettek, majd az utcai cserjesorig füves terület volt. A teraszra, oldalról felvezető lépcsők elé a rózsasor lezárásaként mindkét oldalon egy-egy kínai boróka (*Juniperus chinensis*) került telepítésre.

A lépcső után, az oldalsó homlokzatok előtt élő beültetések készültek a bejáratokig terjedő területen. A főbejárat előtti, az épület padlószintjére felemelt fogadósínt körül nyírt sövények voltak.

A hátsókeret gyümölcsöskertként tervezték meg, 9db nagyobb fával és közöttük őszibarack és körte kerültek betervezésre. A fák között ribizli sorok és eper kerültek betervezésre.

Az épület ma étteremként funkcionál. A korábban füves területet az előkertben teljesen térkővel burkolták. A korábbi személyzeti bejáróból gépkocsi bejáró lett. Az eredeti kertterv szerkezeti kialakításában ma is jól nyomon követhető egészen az eredeti épület hátsó homlokzatának síkjáig. Az épület mögötti területet utólagosan feltöltötték és kibővítették az épületet (a kerítés mellett meredek részüik és vasbeton támfalak vannak). A hátsókeretben a kerítések még szinte biztosan az eredetiek és ezek lényegesen alacsonyabb szinten vannak, mint az utca felőli előkert. Ebből viszont arra lehet következtetni, hogy a hátsó gyümölcsöskert vagy mélyebb szinten (kb. 80-100cm) került kialakításra vagy egyáltalán nem valósult meg. A területen (hátsókeret) ma látható fák és cserjék kora alapján kicsi a valószínűsége, hogy ezek eredeti ültetésűek legyenek. A növények kora alapján az utca felőli, nyírt cserjesor (*Taxus baccata*) esetlegesen eredeti lehet. A főbejáráthoz vezető út mentén, a tervezett élők helyett ma babérmeggyek (*Prunus laurocerasus*), babérsomok (*Aucuba japonica*) vannak.

Törökvész út 30.a. - 1942-es kertterv – 19. melléklet

Nagyságos Weinfeld Artúr úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_08_082, 1db a kertterv

Az utcai oldalon, az egyik saroknál enyhén megnyújtott, de alapvetően téglalap alaprajzú telken az épületet a telek hátsó részén helyezték el. A barokkos jegyeket mutató homlokzathoz igazodva a főhomlokzat előtti nagy, reprezentatív előkert geometrikus elrendezést mutat, de a homlokzati tengelyére szimmetrikus elemek nem jelennek meg.

A személy és gépkocsi bejáró az északi teleksaroknál került kialakításra. A terméskő burkolatú út az oldalkert mentén végigfut és az oldalkerti főbejárat után közel 1,5m lejtéssel kialakítva, befordul a hátsókert teljes hosszában, ahol a hátsó saroknál került kialakításra a garázs. Ezért a ház melletti, oldalkerti szakaszon, a támfal felett tudtak csak futónövényeket telepíteni. Mivel a hátsókert valamivel szélesebb, ezért ott a telekhatár mentén egyes szakaszokon a futókon kívül csoportokban cserjék is beültetésre kerültek. Hasonló a helyzet a nyugati telekhatárnak az előkertbe eső szakaszán. Itt is mód volt cserjesor elhelyezésre (Polygonum).

A keleti telekhatárnak az épület melletti szakaszán (mivel a garázstól itt is fel kellett jönni egy támfal lépcsőt terveztek, így növény beültetésre csak kevés hely maradt, ezért itt is csak cserjesor került elhelyezésre, de ez elfut az utca felé, végig a telekhatár mentén. Előtte tipegősor vezet az oldalkerti járdától a kerti pihenőig.

Az utcai főhomlokzat két oldalán 1-1db oszlopos boróka (Juniperus 'Hibernica') került elhelyezésre. Köztük az épület homlokzatát követve egynyári beültetés készült, előtte tipegősor fut végig a gyepek felület határán.

Az utca felőli, keleti teleksarok környezetében egy burkolt kerti pihenőt terveztek, ami mellett, kétoldali nyírfa csoportok voltak, a pihenő mögött és az utca mentén végig, kisebb-nagyobb fák kerültek betervezésre (8db).

A terveken a kerítés kialakítása nincs megadva, de a ma is látható ürömi kőből készült lábazat feletti, rácsos kerítés az eredeti lehet. Az előkert korábban gyepes területét szinte teljesen térkővel burkolták a gépkocsi parkolás biztosítására. Az eredeti terveken, a homlokzatok mentén, a teraszra felvezető lépcső nem úgy valósult meg. Csak egy, az épület közvonalánál kialakított, ívesen szélesedő, reprezentatívabb lépcső épült.

A kert szerkezete jó közelítéssel megmaradt, de a növényállomány és a burkolatok erős eltérést mutatnak.

A bevezető út mellett két nagyobb fa is betelepítésre került. Ezek közül a cserjesor lezárásaként megjelenő jegenye (*Populus*) eredeti beültetés is lehet.

Az utcai kerítéshez közel lévő 2db nagy fenyő (*Pinus nigra*) is a koruk alapján várhatóan eredeti (1942-es) beültetések lehetnek.

Az épület előtt, ahová az oszlopos boróka került betervezésre egy nagyobb lombos fa került, de ez (kora alapján) várhatóan az 1960-as években került beültetésre.

5.2. Második szakasz

23

Bimbó út 151. - 1942-es kertterv – 23. melléklet

Méltóságos Bornemissza Félix vezérigazgató úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_01_038, 1db kertterv

Az épület egy viszonylag nagy, hosszúkás és erősen emelkedő telken, a telek felső harmadában került elhelyezésre. Az épület és az utca között több mint 10m szintkülönbség van. Az épülethez a nyugati telekhatár mentén egy rámpásút vezet fel, aminek jelentős része csak a keréknyomok mentén volt burkolt. A felső szakaszon, ahol az épület alatt kialakított garázsba vezető szakaszon meredek rézsűk és támfalak készültek, ott a teljes útfelület burkolt. A felhajtó és a telekhatár között cserjesor és kisebb fák kerültek beültetésre.

Az utca menti kerítés közel középvonalánál került kialakításra a személybejáró. Ez a telekhatár meneti cserjesor mögött kialakított burkolt úthoz vezet, illetve egy tipegősorral áthalad egy kör alakú, burkolt pihenőn. Ebből a pihenőből egy nagy gyepes felületen át fel lehet látni az épületig. A gyepes felületet egyik oldalon a rámpásút, a másik oldalon egy szabálytalan vonalvezetésű cserjesor határolja. A gyepes felületben néhány nagyobb, lombos fa került elhelyezésre (bükk, platán, juhar és nyírcsoport). Az alsó pihenő és az út menti kerítés között a meglévő fák és cserjék sűrűbben borították a területet. Ezek között fenyők és tiszafák is voltak. A DK-i teleksarokban egy kiszolgáló funkciójú melléképület is elhelyezésre került (szolgálati lakás).

Az épülettől keletre egy úszómedence is elhelyezésre került. A medence környezete részben kőburkolatos, részben füvesített. A medencét sziklakert és pergolák határolták, a pergolák folytatásában egynyári kiültetéssel.

Az épület háta mögött (hátsókert) egy zöldeges, gyümölcsös kertrész került betervezésre.

Az épület és az alsó kiszolgáló épület is eredeti helyén megtalálható. A felvezető út az épület körüli terep elrendezése, a kert szerkezete sem változott érdemben és az úszómedence is megtalálható. Az alulról fákkal, cserjékkel szegélyezett pázsit is megtalálható. az út végig burkolttá vált.

A telek alsó részén eredetileg meglévő fák (fenyők, tiszafák) már nincsenek meg. A terv alapján telepített lombos fák közül is csak néhány látszik.

A hátsó gyümölcsöskertben látszanak gyümölcsfák és néhány magas ágyás is, azaz a terület funkciója megmaradt.

24

Bimbó út 128.a. - 1943-as kertterv – 24. melléklet

Nagyságos Mayer István úr villakertjének átalakítási terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_04_127-128, 2db kertterv, az egyik 1943. augusztusi, a másik októberi (az ismertetés ez utóbbi alapján történik)

Az épület egy téglalap alaprajzú telken, a teleknek az úthoz közelebbi harmadánál került elhelyezésre. A BFL anyagában talált terv egy átalakítási terv, így a telek alsó gyepes területeivel és az alsó telekhatár ma fás, cserjés területeivel nem foglalkozik.

Az épület előtti rendezett terep és az utca között közel 2,4m szintkülönbség van. A kerítés mögötti cserjesor (*Polygonum*) és a kisebb fák (fűzfa és nyírfa csoport) egy rézsűs felületre lettek elültetve. A rézsű aljánál nyírt sövény készült (*Tamarix*). Az utcától az épületig tört tengelyű, terméskő pofafalak között futó lépcső vezetett le. Az északnyugati teleksaroknál kialakított gépkocsi behajtó és az utca menti rézsű csatlakozásánál nyírfacsoport és cserjék (*Picea pungens*, *Juniperus hybernica*) kerültek elhelyezésre. A garázs az épület DNy-i sarokrészénél került elhelyezésre.

Az épület déli homlokzata előtt szintén nagyobb szintkülönbséget kellett áthidalni az előtte kialakított gyepes felületig, ezért itt egy rézsűben kialakított sziklakert készült. A terasz íve mentén felül rózsasáv határolja a sziklakertet, alul alacsony (40cm), terméskő

támfal. A rézsűbe betervezték a területen már meglévő gyümölcsfákat is. A sziklakertben elhelyezett növények az épület előttiekkel azonosak azaz *Picea pungens*, *Juniperus hybernica* és egy *Juniperus sabina*. A gépkocsi lehajtó végénél, a támfal alatt egynyári kiültetést terveztek.

Szerkezetében a kert megőrizte az 1943-as átalakításkor tervezett állapotot, csak az épület személybejárója került kicsit átalakításra (alaprajzilag) és mellé kukatároló épült. a jelenleg látható kerítés is új. Néhány nyír és egy fenyő az, ami koruk alapján még a terv készítése után kerülhetett elültetésre.

25

Lepke utca 3. - 1941-es kertterv – 25. melléklet

Nagyméltóságú dr. Marschall Ferenc nyugalmazott miniszter úr villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_04_075, 1db kertterv

Az utcára merőlegesen hosszúkás, téglalap alaprajzú telkeken az északi teleksarokhoz közel helyezték el az épületet, így az északnyugati telekhatár menti oldalkert minimális méretű. A telekhatár menti cserjesor mellett már csak egy tipegősor került betervezésre, épület melletti járda nem. A terven elhelyezett szintek alapján az utca és a hátsó telekhatár átlagos szintje között 4m szintkülönbség van. Az utca és az egyébként földszintes épület padlószintje között 3-3,5m szintkülönbség adódott. A nagyobb méretű előkertben kellett a szintkülönbségnek megfelelően rendezni a terepet. Mivel a helyszín bejárásakor megállapítható volt, hogy a kerítés még az eredeti, így elmondható, hogy a kerítés lábazata egy kisméretű támfal is volt egyben, ami 70-80cm földet támasztott meg. Mögötte cserjesor, majd enyhén emelkedő pázsit készült, melyen elszórtan fák helyezkedtek el, melyek a kert kialakításakor már meglévők voltak (5db). Az utcai homlokzat előtt, annak vonalát követő rézsűn sziklakert készült, az aljánál tipegősor. A nagyobb kövek között *Jasminum nudiflorum* és *Cotonaster* kerültek beültetésre a ház bejáratához felvezető lépcsősor mellett. A telek alsó (déli) sarkánál kialakított bejáratnál szintén lépcsősor majd ívesen vezetett kőburkolatú

rámpa vezet fel a ház előtti sziklakertig. Az íves szakaszon a gyepes részsűn egy fenyő, alacsony cserjék, örökzöldek és Erica kerültek elhelyezésre.

Az út és a ház közötti, közel 1,5m széles sávban évelők egy 'piramis fenyő' és egy Juniperus sabina került a saroknál beültetésre. A keleti oldalkert végig cserjesorral betelepített. Az íves járdaszakasztól indulóan ebben az oldalkertben sem készül épület körüli járda csak tipegő sor. Az épület mentén évelő beültetés készült. A hátsó telekhatárnál a cserjesor befodul, de egy szakaszon elkeskenyedik és itt már csak kúszó növények kerültek telepítésre. A hátsókert ezen szakaszán egy szélesebb, szórt burkolatú terület van kialakítva. A keleti saroknál a homlokzat tagolása egy védettebb pihenő kialakítását tette lehetővé. Itt nyírfacsoport és ezt „L” alakban körülvevő szezonális virágágy készült, ami előtt tipegő fut. Ezen a szakaszon kúszónövényekkel futtatott pergolát is építettek.

Az épület keleti sarkánál egy átriumos, védett belső terasz is kialakításra került, kis medencével, szoborral, falra futtatott örökzöldekkel és 1-1db cserjével (Juniperus és Cotoneaster).

Az épületet elbontották, helyén egy új társasház épült a 2010-es évek második felében.

A növényállományból szinte semmi nem maradt meg.

A telek első és hátsó része közötti nagy szintkülönbséget jól mutatja, hogy az új társasház teremgarázsát az utcáról gyakorlatilag szintben lehet megközelíteni.

Gábor Áron utca 16. – 1930-as évek kertterv – 29. melléklet

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_04_087, 1db kertterv

Az épület közel sík terepen, egy saroktelken került elhelyezésre és amennyire ez lehetséges volt a hátsó teleksarokhoz igazítva. A telek alapvetően téglalap alakú, melynek egyik sarka nyújtott (mivel a Pasaréti út és a Gábor Áron utca nem merőlegesek egymásra). Mindkét utca mentén cserjesor kíséri a kerítést.

A Gábor Áron utca felőli főhomlokzat tengelyére szimmetrikusan kialakított előkertben utak keretezik a gyepes felületet. A főhomlokzat középső szakaszán és a Gábor Áron utcára merőlegesen a gyp szélén rózsza beültetés készült, melynek végeinél lezárásként 1-1db magas törzsű rózsza került elhelyezésre. A népies stílusjegyekkel kialakított épület bejáratához vezető út rózsalugasokon vezet át. A Gábor Áron utca felőli teleksaroknál egy kerti pihenő épült pergolával és „L” alakban elhelyezett paddal. A szomszédos telekhatár mentén az utat évelőágyás és a terv szerint egy sávban dáliaák szegélyezik, az épület sarkánál egy nagyobb lombos fa zárja le a beültetést.

Átlósan, a Pasaréti út melletti teleksaroknál egy napozó-pihenő területet alakítottak ki nyugágyakkal napernyőkel. A Pasaréti út mentén, az oldal/elő/kert szélesedő kialakítását lépcsőzetesen követték le a növénykiültetésekkel, azaz a kerítés menti sövény a változó szélességű, de a mögötte, lépcsőzetesen kialakított évelőágyak azonos szélességűek, előttük tipegők futnak. Az épület körüli járda és ezen tipegősor között kialakított gyepes felületben elszórtan lombos fák és egy fenyőcsoport kerültek elhelyezésre.

Szerkezetében a kert megőrizte az eredetileg tervezett állapotot, de a növényállomány lecsökkent, mert a Pasaréti út felől gépkocsi behajtó és nagy felületen térkő burkolat készült. A gépkocsi beállók alatt gyephézagos burkolat van. A korábban évelőknek helyet adó területen parkolók vannak kb. 6-8db autónak. A Pasaréti út mentén látható nagyobb, lombos fák (4db) és a Gábor Áron utca felőli oldalon 1db fenyő még eredeti beültetések lehetnek a koruk alapján (bár a terven nem szerepelnek).

Hidász utca 15. – 1942-es kertterv – 32. melléklet

Nagyságos Hegyesi József úr házának kertrendezési terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_d_1514_2/25-26/28, 1db kertterv

Az épület az utcára merőlegesen hosszúkas, de szabályosan téglalap formájú telken épült.

Mindkét oldalkert minimális méretű, ahol a kerítés mentén végig cserjesor került beültetésre, ami az utcai kerítés mentén befordul. Az épület előtti előkerti középső szakaszán egy szélesebb személybejáró és egy gépkocsi behajtó határozzák meg. Mindkét bejáró mögött burkolt út vezet az épületig. A lépcsőházhoz vezető út a ház bejárata előtti előlépcsőnél kiszélesedik. Ezt követi az út menti évelőági kiültetés is. A személy és gépkocsi behajtó között kukatárolót helyeztek el. Az utca menti cserjesor lezárásaként és a teleksaroknál 4db lombos fát terveztek. A hátsókert fokozatosan társul fel, mivel az épület hátsó szakasza keskenyebb. Ezen keskenyebb résztől indul már az oldalkerti cserjesorok előtti, évelőkkel beültetett sáv. az évelősáv előtt mindkét oldalon tipegősor fut, ami után gyepes felület következik. A gyepes felületet ketté osztja egy kisebb (45cm) magasságú támfal, melynek tövében rózsza beültetés készült, sávosan. Az északkeleti teleksaroknál, a telekhatár menti cserjesortól eltérő cserjék kerültek beültetésre egy csoportban. A magasabban fekvő gyepes területen két nyírfacsoport és egy Juniperus került kiültetésre. Ez utóbbi az alacsonyabb gyepes felület lezárásaként elhelyezett medence végénél kapott helyet. A medence másik végénél, a telek sarkához igazítva, egy burkolt pihenő került kialakításra, a telekhatár felé nyírt sövénnel szegélyezetten. A nyírt sövény mögötti cserjesorban 3db lombos fa szegélyezi a pihenőt.

Szerkezetében a kert megőrizte az 1942-es, tervezett állapotot. Nagyobb, eredetinek tekinthető fa csak 1db van az előkerti részen és 1db a hátsókertben. Egyéb tekintetben a beültetések az utca felől nem látszanak, ahogy az sem, hogy a medence megtalálható-e.

Branyiszkó utca 10. – 1935-ös kertterv – 35. melléklet

Nagyságos Zseltvay Elemér úr és neje házának és villakertjének terve.

Budapesti Fővárosi Levéltár száma: HU_BFL_XV_17_D_1514_08_139, 142, 144 és 145

1db kertterv, 1db tereprendezési terv, 2db növénykiültetési terv

Az alaprajzilag elnyújtott téglalap formájú telken hasonló elrendezésű villaépület készült. A terület erősen emelkedő, így a Branyiszkó utca felől, közel 1,5m magas, sorolt pilisi mészkő támfal készült. A támfal magassága a Hidász utca mentén fokozatosan csökken. A területet három közel azonos szintre rendezett területre osztották. A legmagasabban a Hidász utcai bejárat szintje van, ami elfut az épület hátsókertje és oldalkertje mentén az épület körül. Az utcák által határolt alsó teleksarok 50-60cm-rel alacsonyabban rendezett, a Branyiszkó utca felőli bejárat környezetében további, közel 80cm-rel alacsonyabban rendezett szint készült.

Az épület melletti, legfelső szinten gyakorlatilag az épületkörüli járda, a telekhatár menti cserjesor és a kettő közötti minimális szélességű gyepfelület, illetve ebbe ültetett néhány fa szerepel a terven. A két alacsonyabb szinten, a Branyiszkó utca felől kialakított területeknél az épület előtti teraszok mentén elhelyezett évelőágyak határolják a lépcsőket. Alul pedig szórt burkolatú utak. A középső szinten az épület előtti terasról levezető lépcső tengelyében kisebb medence készült. Ugyanezen a terepszinten az utcák által határolt saroknál egy pihenőt alakítottak ki. a pihenőtől a Branyiszkó utcával párhuzamosan egy tipegősor és lépcsők vezetnek le a Branyiszkó út felőli, alsó kertkapuhoz. A két alacsonyabb szintű terület határán támfal készült, melynek felső szakaszán az épület előtt „L” alakban rózsza beültetés készült. A legalsó szinten rendezett terület gyakorlatilag a támfal és a Branyiszkó utcai bejárattól „L” alakban felvezető, szórt út által határolt gyepes felület. A Branyiskó utcára merőleges, a szomszédos telekkel határos kerítés mentén cserjesor és végig nagyobb, lombos fákat terveztek (5db).

A Branyiskó út menti támfal kerítés felett örökzöld cserjék, a medence vonalában nyírt sövény kerültek betervezésre.

A Branyiskó utcai teleksaroknál egy támfal garázs készült.

Szerkezetében a kert megőrizte az 1935-ös, tervezett állapotot. Nagyobb, eredetinek tekinthető fa nem látszik a telken.

5.3. Harmadik szakasz

6. Konklúziók

A kertekről nagy általánosságban a következőket lehet elmondani:

- Alapvetően a kertek mérete ebben az időszakban ritkán tér el a mai méretektől. Átlagban 800-1200 m² körüli nagyságúak.
- A kertek elsődlegesen a kor szellemének megfelelően architektonikus kialakításúak, néhány lágymű ívű élőágyás kialakításával.
- A ház bejárati és ház körüli burkolatok kőlapos, szilárd burkolat, míg az autóbeálló és a kerti utak legtöbbször szőrt burkolatúak.
- Általánosan elmondható, hogy a telek kialakításától függően, de általában kisebb elő- és oldal kertek övezik a házat, míg egy ponton alakítanak egy egybefüggő zöldfelületet.
- Ebben az időszakban, már az elterjedt automobil használata miatt jellemző volt az autóbeálló kialakítása. Sok esetben a ház részeként garázs is elhelyezésre került.
- Meglévő dokumentumok alapján és az eredetileg fennmaradt kerítések a helyszín bejárások során azt mutatják, hogy a kapuzat legtöbb esetben tükrözi a ház stílusát, sokszor a kerítés mezőkre is kiterjed.

- A kerten belüli úthálózatra jellemző, hogy ha hátsó bejárathoz (vagy akár főbejárathoz) vezet az út akkor kővel burkolt. Egyéb esetben a főbb utak szórt burkolatúak, kisebb útvonalakat tipegőkkel alakítottak.
- A háztól távolabb eső ponton, a gyepes felület mellett burkolt pihenőket alakítanak ki, amelyeket az intim tér kialakítása érdekében cserjesorral védenek.
- Nagyobb kerteknél több szintre bontva, több gyepes felület, több pihenővel - pihenők a telek különböző pontjain.
- Pihenők és teraszok közvetlen közelében díszítő értékű kiültetéseket alakítanak ki. Ház terasza a gyepes felületre néz, közvetlen közelében rózsabokrok/egynyári kiültetések találhatóak.
- Támfalak alkalmazásánál kerten belül a több, alacsonyabb, kőtámfalak a jellemzőek.
- Meglévő fák közül elsődlegesen a gyümölcsfák és a fenyők jellemzőek.
- Jelölt örökzöldek esetében elsődlegesen a Pinus és a Juniperus fajták jellemzőek, illetve előfordulnak Taxusok is.
- Egynyáriak, évelők, virágzó bokrok, rózsák
- A vízarchitektúrák elhelyezésénél a kisebb dísz medencéket helyezik előtérbe, két kertben fedeztem fel úszásra alkalmas medence kialakításra jelölést.
- Jellemzően vízakna és egyéb csatorna fed lapokat jelölnek a kertterveken is.

7. Összefoglalás

A Törökvéshi kertkataszter – kerttervek az 1918-1945 közötti időszak diplomamunkámban összegyűjtöttem a Budapesti Fővárosi Levéltár Törökvész és környékére vonatkozó dokumentumait.

A dokumentumokat átvizsgálva úgy döntöttem 51 kertet vizsgállok meg részletesebben és készítek hozzájuk adatlapokat, amely önálló formában, a dolgozatnak az írásos anyaga nélkül is értelmezhető és megállja a helyét.

Az adatlapok feldolgozásával egy egységes arculat alakul ki a kertek karakterére, amely így gyorsabban és könnyebben értelmezhető. A gyors átlátás és az adatlapokra való kigyűjtése az információknak elősegíthet későbbi kutatásokat, vagy akár ház és/vagy kertfelújításoknál információt szolgálhat az eredeti kialakításokhoz. Ezzel akár közvetetten hozzájárulhatok diplomamunkámmal a törökvéshi kertek újjáélesztéséhez, mely a jelenlegi homlokzatok karakter hangulatát is erősíthetné.

Szeretném megköszönni a diplomamunkámhoz nyújtott segítséget a Budapesti Fővárosi Levéltár dolgozóinak, elsősorban a Levéltár igazgatójának, aki biztosította számomra a kutatási anyagokat. Továbbá hálás vagyok a segítségért Brunner Attilának és Mautner Zoltánnak, akik segítettek a dokumentációk felkutatásának és kikérésének folyamatában.

Szeretném megköszönni konzulensemnek, Gecséné Dr. Tar Imolának a szakmai támogatást.

Végül szeretném megköszönni a családomnak a végtelen támogatásukat, elsődlegesen édesanyámnak, aki nem csak lelkileg, de szakmailag is segítségemre volt.

7. Irodalomjegyzék

Kerttervek forrása:

A kerttervek dokumentációjának teljes abszolút forrása a Budapesti Fővárosi Levéltár. A diplomamunkámhoz a Budapesti Fővárosi Levéltár nagyban hozzájárult azzal, hogy biztosították számomra a szükséges kutatási anyagokat

Képi anyagok:

Az adatlapokhoz felhasznált képi anyagok forrásai:

1. Hungaricana képcsarnok
2. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Karának internetes fotótára
3. Arcanum
4. Fortepan
5. Google street view

Írásos források:

1. TSZ-GÁL, 1971, 516. old.:
Történelmi Szemle 1971/3-4, MTA Történettudományi Intézet
2. MTA, FERKAI – 1995, összefoglaló:
Ferkai András: Buda építészet a két világháború között, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, 1995, Budapest
3. SZIKRA, 2011, 18. old.:
Dr. Szikra Éva: Kertörökségünk – Történeti kertek Magyarországon, MNM Nemzeti Örökségvédelmi Központ és a Civertan Bt., 2011, Budapest
4. ORMOS, 1967, 88. old.:
Ormos Imre: A kerttervezés története és gyakorlata, Mezőgazdasági Kiadó, 1967, Budapest
5. RUDA, 2016, 57. old.:
Ruda Fanni Zsuzanna: Ízlésváltás és kompozíciós kérdések német szecesszió és a modern kertek fordulóján, Szent István Egyetem, 2018

Internetes források:

1. INT_01:
https://pestbuda.hu/cikk/20210611_160_eve_uzent_hadat_a_foldutaknak_pes_t_varosa
2. INT_02:
https://pestbuda.hu/cikk/20200305_domonkos_csaba_105_evesek_budapest_elso_autobuszai_kistarcsan_keszult_es_kek_szinu_volt_az_andrassy_uton_elindult_xx_2_es_rendszamu_jarmu
3. INT_03:
<https://mult-kor.hu/vasuton-erkezett-az-elso-automobil-budapestre-20231130>
4. INT_04:
https://pestbuda.hu/cikk/20221130_az_elso_villamos_budapesten_135_eve_jelenlent_meg_a_nagykoruton_az_uj_jarmu
5. INT_05:
<https://tajepiteszet.uni-mate.hu/rerrich-b%C3%A9la>
6. INT_06:
https://www.budaipolgar.hu/helytortenet/Pasaret_es_Torokvesz_varosresz_bemutato.html
7. INT_07:
Chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfendmkaj/https://epa.oszk.hu/03900/03995/00013/pdf/EPA03995_naput_2006_03_073-078.pdf
8. INT_08:
<https://www.budaipolgar.hu/helytortenet/kutatointezet.html>

8. Mellékletek

